

Република Србија
Министарство просвете,
науке и технолошког развоја

ВЕЛИКИ ЉУДИ
ОД МАЛИХ НОГУ
ПРОЈЕКАТ ИНКЛУЗИВНОГ ПРЕДШКОЛСКОГ
ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

unicef
za svako dete

WORLD BANK GROUP

Педагошка документација
и документовање
у Основама програма
ПВО «Године узлета»

Приручник за документовање

Живка Крњаја
Драгана Павловић Бренеселовић

Живка Крњаја
Драгана Павловић Бренеселовић

ПРИРУЧНИК ЗА ДОКУМЕНТОВАЊЕ

Педагошка документација и
документовање у Основама
програма ПВО „Године узлета”

**ПРИРУЧНИК
ЗА ДОКУМЕНТОВАЊЕ**

Педагошка документација и
документовање у Основама
програма ПВО „Године узлета”

Аутори:

проф. др Живка Крњаја
проф. др Драгана Павловић Бренеселовић

Издавач:

Министарство просвете, науке и технолошког развоја

Уредници едиције „Линије лета”:

проф. др Живка Крњаја
проф. др Драгана Павловић Бренеселовић

Рецензенти:

проф. др Јасмина Клеменовић
Љиљана Драгутиновић, мастер васпитач

Дизајн и прелом:

Пекограф д.о.о. Земун

Лектура и коректура:

Пекограф д.о.о. Земун

Штампа:

Пекограф д.о.о. Земун

Тираж:

10 600

ISBN-978-86-7452-080-2

Подршка деци и њиховим породицама током раног детињства у оквиру система институционалног предшколског васпитања и образовања, један је од стратешких приоритета Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Оно чему тежимо је развој система у складу са потребама деце и породице. Развоју деце предшколског узраста, допринеће и реализација мера и активности из Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године и Акционог плана.

Важан реформски импулс у делатности предшколског васпитања и образовања представља доношење нове програмске концепције „Године узлета” (Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања). Тај Правилник је урађен на основу пажљиво осмишљених механизма стручне подршке установама, што представља значајну новину и искорак у предшколском васпитању и образовању.

Кроз пројекат Министарства просвете, науке и технолошког развоја „Инклузивно предшколско васпитање и образовање”, који се реализује средствима из зајма Међународне банке за обнову и развој, у сарадњи са Институтом за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду и УНИЦЕФ-ом креиран је и реализује се Програм подршке увођењу нове програмске концепције.

Програмом подршке обезбеђује се реализација обука - непосредно и онлајн, менторска подршка установама, подршка кроз моделе хоризонталног учења запослених у предшколским установама, као и припрема стручних материјала за имплементацију нових Основа програма предшколског васпитања и образовања.

Овај Приручник припада серијалу приручника и водича под заједничким називом „Линије лета”, а који су припремљени на Институту за педагогију и андрагогију.

Серијал обухвата и:

- Водич за менторе - Менторска подршка предшколским установама у примени Основа програма предшколског васпитања и образовања - „Године узлета”;
- Водич за уређење простора у дечјем вртићу;
- Водич за развијање интегрисаног приступа учењу кроз теме/пројекте;
- Приручник о специфичностима стратегија васпитача у развијању програма у складу са узрастом деце.

Уверени смо да ће овај Приручник, као и други водичи из серијала „Линије лета”, темељним приступом и конкретизацијом централних тема развијања програма васпитно-образовног рада са децом, представљати важан стручни ослонац за запослене у предшколским установама.

ПРВИ ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ И МИНИСТАР

Бранко Ружић

Садржај

Предговор	7
Шта је педагошка документација, а шта документовање	8
Коме и чему служи педагошка документација и документовање	11
Шта хоћемо да учинимо видљивим кроз документовање	14
Ко документује и за кога	20
Средства и технике документовања	24
Како документовати развијање реалног програма кроз тематски/пројектни портфолио	32
Како документовати учење детета кроз дечји портфолио	42
Развијање праксе документовања	50
Литература	65
Прилози	
<i>Прилог 1: Прича о пројекту „ВОДИЧ КРОЗ ЗЕМУН”</i>	66
<i>Прилог 2: Матрица анализе приче о теми/пројекту</i>	74
<i>Прилог 3: Прича за учење „Помоћ пријатеља Филипа”</i>	75

Приручник за документовање настао је на Институту за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду у оквиру пројекта „Инклузивно предшколско васпитање и образовање“, који реализује Министарство просвете, науке и технолошког развоја Србије у сарадњи са Институтом за педагогију и андрагогију и UNICEF и уз подршку Светске банке.

Приручник за документовање припада серијалу приручника и водича под заједничким називом „Линије лета“¹ који су припремљени на Институту за педагогију и андрагогију са циљем подршке примени Основа програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“.

Серијал „Линије лета“ обухвата:

Приручник за документовање

Водич за менторе - Менторска подршка предшколским установама у примени Основа програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“

Водич за уређење простора у дечјем вртићу

Водич за развијање теме/пројекта са децом

Приручник о специфичностима стратегија васпитача у развијању програма у складу са узрастом деце

¹ Делез и Гатари (према Taguchi 2010: 37) називају „линијама лета“ (*Lines of flight*), оно што се отвара као могућност. „Линије лета“ су позитивна сила или енергија која у постојећем отвара другачији приступ и нове могућности за трансформацију устаљених навика и норми и испробавање другачијих начина поступања (Taguchi, 2010; 38). Истовремено, оне су путање које помажу да лет не крене насумично у било ком и у свим могућим правцима, чиме се ствара хаос, већ обезбеђују основу за стабилност односно фокус.

Предговор

Као практичар сигурно сте се више пута питали зашто на документовање да губите толико свог времена и енергије? Али и сами знате да је, када развијате програм рада са децом, потребно стално тражити нове могућности и идеје и наћи одговоре на многа питања која се отварају. Потребно је нешто што ће вас подсетити и подстаћи, на основу чега ћете размишљати, допуњавати и ревидирати своје разумевање детета, учења, вртића, учешћа васпитача и других одраслих, изгледа простора и врсте материјала које обезбеђујете. Нешто на шта се можете ослонити у својој стручној аргументацији и образлагању другима шта ви радите. Да ли желите да укључите у вашу причу о томе шта све радите у вртићу и причу родитеља и деце у групи о њиховим искуствима и доживљајима? Желите ли да родитељи буду информисани, да се пријатно изненаде фотографијама које показују како деца истражују и узајамно сарађују, да се и они заинтересују и причају о томе шта све заправо ви радите са децом? То могу бити неки од разлога да прихватите документовање као корисно и важно за вашу свакодневну праксу. Читање овог приручника даће вам објашњење како то можете постићи.

Значење педагошке документације и документовања није универзално, оно увек проистиче из концепције програма у оквиру којег се документовање остварује и настаје педагошка документација. Педагошка документација и документовање представљени у овом приручнику проистичу из концепције Основа програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета”.

Приручник је намењен практичарима - васпитачима, стручним сарадницима и сарадницима у предшколским установама, саветницима, као и учесницима у иницијалном образовању и стручном усавршавању васпитача и стручних сарадника. Настао је у намери да се практичарима приближи схватање педагошке документације и документовања у Основама програма „Године узлета” и дају смернице за коришћење документовања у развијању реалног програма у вртићу и коришћење педагошке документације у сталном преиспитивању усклађености реалног програма са концепцијом Основа програма.

Разлози за вођење педагошке документације су вишеструки: развијање реалног програма и развијање рефлексивне праксе; повезивање са породицама и локалном заједницом; обезбеђивање видљивости учешћа и учења деце; дељење одговорности и развијање заједнице учења, као и промовисање програма предшколског васпитања и образовања кроз видљивост програма на основу документовања. Кроз процес документовања васпитачи се развијају као истраживачи и теоретичари своје праксе, критички мислиоци о деци, учењу, васпитању, оријентисани на континуирану промену своје праксе. Другим речима, стручњаци за предшколско васпитање и образовање.

Захваљујемо васпитачима из вртића „Бисер” ПУ „Др Сима Милошевић” (Земун), вртића „Младост” ПУ „Моје детињство” (Чачак), и вртића „Звончић” ПУ „Радосно детињство” (Нови Сад), са којима смо учили и чије смо примере документовања користили у овом приручнику.

Шта је педагошка документација, а шта документовање

Разумети како се схвата педагошка документација и документовање у Основама програма „Године узлета“ и шта их одваја од других облика евиденције и документације, представља почетак разумевања сврхе педагошке документације и документовања у развијању реалног програма.

Шта је педагошка документација?

Педагошка документација представља „видљиве трагове“ о нечему што се догодило и/или је планирано да ће настати током развијања реалног програма. „Видљиви трагови“ (фотографије, видео записи, писане белешке,...) су продукти документовања, којима су приказана искуства деце и одраслих у развијању реалног програма, документована и интерпретирана на одређени начин од стране документатора. Продукти документовања, као физички, материјални трагови омогућавају да се документовано поново сагледа, интерпретира, реинтерпретира и да се актуализује кроз креирање нових могућности за проширивање искустава². Због тога се за педагошку документацију каже да представља алат развијања реалног програма.

У педагогији Ређо Емиља, у оквиру које су постављене савремене основе разумевања сврхе педагошке документације, педагошка документација се одређује као „видљиво слушање“, представљено кроз белешке, слајдове, видео записе и друге начине, да би се реконструисали путеви и процес учења деце и одраслих³.

Шта је документовање?

Педагошка документација настаје кроз процес документовања. Документовање је циклични процес планирања, посматрања, белешења, снимања искустава деце и одраслих у реалном програму и тумачења значења документованог, с циљем да се продуби разумевање и отварају нове могућности у развијању програма.

Аутори (Dahlberg, Moss i Pence 2007; Taguchi 2010; Vecchi 2014; Slunjski 2020) одређују документовање као процес који увек укључује промишљање, дискусију и акцију и заснован је на прихватању различитих интерпретација документованих података. Без ових карактеристика процес се може свести на прикупљање података за које мало коме може бити јасно чему заправо служе.

Педагошка документација је више од прикупљања података и “материјалних трагова”

Оно што документацију чини педагошком је специфичност приступа документовању и ономе што је документовано. То је приступ који карактерише промишљање, преиспитивање и стална повезаност између тумачења документованог и реаговања - осмишљавања нових могућности у развијању програма.

Није све забележено и документовано аутоматски педагошка документација, као на пример: збирка разних продуката деце, њихових родитеља или васпитача; евиденција редоследа догађаја и активности током дана; збирка фотографија из вртића; видео записи заједничких активности деце и одраслих (васпитача, родитеља); евиденција о правилима и процедурама у вртићу.

² Krechevsky, Mardell, Rivard, Wilson, 2013; Slunjski, 2020; Taguchi, 2010; Vecchi, 2010

³ Rinaldi, 2006

Оно што раздваја педагошку документацију од других облика вођења евиденције и документације је начин на који се документовању приступа кроз промишљање, тумачење и осмишљавање нових могућности.

Шта су карактеристике педагошке документације

Педагошка документација је истовремено садржај и значење

За педагошку документацију кажемо да је истовремено и *материјална*, у смислу садржаја који је чини и *дискурзивна*, у смислу значења која производи. Педагошка документација је увек више од видљивог садржаја и производи много значења која проистичу из:

- **вашег избора и одлуке шта ћете забележити или снимити.** Значење је произведено тиме што сте баш то сматрали да треба забележити или снимити;
- **техника и средстава које користите у документовању.** Саме изабране технике производе значење и тако постају „активни агенс“⁴ - нпр. ваш избор технике документовања (фотографија, видео снимак, белешка) којом документујете неку ситуацију учења говори о томе како ви схватате учење, или нпр. коришћење средстава за документовање (фотоапарат, камера, оловка и папир...) које користите у документовању такође говори о вашем схватању учења. Сходно томе, морамо се стално питати какво значење градимо помоћу техника и средстава које користимо у документовању;
- **вишеперспективног разумевања и тумачења документованог.** Нешто што сте документовали можете другачије тумачити ви као васпитач а другачије родитељи или деца, јер вам могу бити важне различите ствари, па ћете их и видети и тумачити различито. На пример, на једној фотографији, ви ћете уочити материјале и опремљеност простора, родитељи ће уочити шта ради њихово дете, дете ће гледати шта је радило са својим најбољим пријатељем. Укључивање више перспектива производи значења у разумевању не само документованог него и реалног програма (шта се програмом хоће, шта је у програму важно, шта је тренутно у фокусу,...);
- **могућности које предлагате за даље развијање програма.** Документовање и као термин указује на сталан процес стварања веза између оног што се догодило и нових могућности. Увидима које начините на основу разумевања и тумачења документованог и одлука шта ћете наставити, шта ћете променити, шта ћете ново унети, ви усмеравате куда и како даље у реалном програму. Тако педагошка документација производи значење у планираном, односно оном што ће се догодити.

Педагошка документација је истовремено издвојени фрагмент и циклични процес документовања

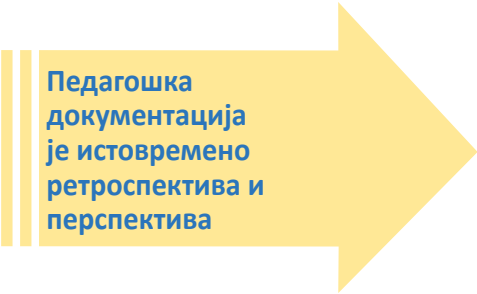
Педагошком документацијом не представљате само издвојени „фрагмент“, исечак и детаљ оног што се догађало, већ и процес развијања реалног програма као континуитет искустава деце и одраслих у програму. Педагошка документација помаже да се процес развијања програма учини видљивим, због чега је симболично називају „отвореним прозором“ за разумевање процеса развијања реалног програма.⁵

Педагошка документација омогућава да сагледавате свакодневна искуства и „мале ствари“, које би вам у супротном могле промаћи или бисте их могли превидети. Исечци тренутака учешћа деце у различитим ситуацијама делања, омогућавају вам промишљање и разумевање искустава, доживљаја и сазнавања деце, на основу чега планирате даљу подршку континуитету њихових искустава. У литератури се то одређује као „педагогија слушања“⁶. Тиме се значење документовања проширује на процес слушања деце и стварање аутентичног записа, као основе за дијалог, размишљање и анализу. Самим тим што је процесна, педагошка документација се не ствара на крају програма или теме/пројекта, као завршни продукт, него настаје у току самог процеса развијања реалног програма.

⁴ Taguchi, 2010, стр. 13

⁵ Helm, Beneke и Steinheimer према Rinaldi, 2006

⁶ Gandini, 2004 према Павловић Бренеселовић, 2015

Педагошка
документација
је истовремено
ретроспектива и
перспектива

Педагошка документација подразумева сталан процес повезивања оног што је документовано и стварања нових могућности за развијање програма на основу тумачења документованог. Другим речима, педагошка документација покреће нове могућности за учење тиме што није само алат за прикупљање података о нечему што се догодило и преиспитивање значења оног што се догодило, него је и покретач у осмишљавању нових могућности у развијању програма. Због тога што се користи као

основ за повезивање проживљених искустава и креирања нових могућности у развијању реалног програма, педагошка документација се сматра „алатом“ за развијање реалног програма⁷.

⁷ Slunjski, 2020

Коме и чему служи педагошка документација и документовање

Зашто документујемо и коме и чему то служи је питање око којег практичари често имају дилему. Свакако би се могло генерално рећи да васпитачи имају професионалну одговорност - према деци, родитељима и другим актерима у васпитнообразовној делатности као јавној делатности - да прикажу квалитет васпитно образовог програма, његову сложеност и његов допринос учењу и развоју деце. Али, постоје и други разлози за документовање него што је јавна одговорност и „прављења доказа“ за неког другог.

Које функције има документовање у Основама програма „Године узлета“?

Алат за развијање реалног програма

- **Алат за планирање.** На основу документованог и значења које протумачите у документованом ви креирате нове могућности у програму - планирате како да подржите и проширите искуство и заинтересованост деце, надограђујете свој план и пратите како се он остварује. На основу анализе оног што сте документовали ви и деца, можете да откривате и боље разумете шта деца виде као њима смислену и инспиративну проблематику за истраживање

и да као одговор на то осмислите нове могућности за игру и истраживање. Тако помоћу педагошке документације повезујете претходна и будућа искустава у програму у смислену целину и због тога се педагошка документација сматра алатом за развијање реалног програма. На тај начин ви усмеравате и обликујете реални програм кроз документовање као процес „поглед уназад и корак напред“.

- **Алат за разумевање и праћење.** Педагошка документација је алат помоћу ког можете боље пратити усклађеност између стратегија које ви користите као васпитач и начина на који деца уче. Педагошком документацијом обезбеђујете „видљиве трагове“ о томе на шта се деца фокусирају у игри и истраживању и како ви то подржавате, или како деца граде узајамне односе у групи и са вршњацима у вртићу и како ви подстичете грађење односа међу децом. Документовано вам омогућава да боље разумете децу, њихове поступке, њихове узајамне односе и да у складу са тим усмерите своје деловање, нпр. у уређењу простора, припремању материјала, осмишљавању и стварању могућности за заједничке активности, игру и истраживање.

Остваривање видљивости програма

- **Кроз педагошку документацију програм постаје видљив.** Документовање вам омогућава да развијање реалног програма учините видљивим себи, деци, њиховим родитељима и другим учесницима, тако да сви могу боље разумети искуства, доживљаје и сазнања деце и одраслих и њихове узајамне односе. Кроз педагошку документацију чините видљивим како се програм развија кроз грађење квалитетних односа и делање деце и одраслих и кроз њихов заједнички допринос.

- **Кроз педагошку документацију постаје видљив процес истраживања.** Када документујете шта деца истражују, шта ви као васпитач планирате, како тече процес разраде неке идеје или предлога кроз заједничке активности деце и одраслих, како деца сарађују, до каквих решења долазе, ви чините видљивим њихова искуства и учешће у програму. Документовање тако постаје начин да се процес заједничког истраживања, као и проблематика која заокупља децу, држе отвореним, стално доступним и видљивим деци и одраслима у развијању програма.

Омогућавање заједничког учешћа у развијању реалног програма

Када је пут развијања програма кроз педагошку документацију “видљив” свим учесницима, ви тиме не само да показујете шта се и како ради у програму, већ омогућавате и другима да се укључе и допринесу развијању реалног програма.

- **Учешће деце.** Када укључите децу у документовање и када деца виде да ви документујете и показујете оно чиме се они баве, шта испробавају, стварају и оно о чему размишљају, то подстиче њихово учење, доприноси да доживе да се њихов рад прихвата као вредан и кроз то развијају самопоуздање, осећају се прихваћено, уважено и подстакнуто да даље истражују. Тиме подстичете децу да се враћају свом искуству, изразе га на нов начин и деле искуство са другима.
- **Укључивање родитеља.** Педагошка документација омогућава дељење документованог са родитељима као начин да родитељи учествују у учењу свог детета, што подстиче њихово активно учешће у програму. Ситуације и активности које сте документовали омогућавају родитељима да разумеју чиме се деца баве, како се осећају и како уче и да размишљају о начинима на које могу томе допринесити. Педагошка документација помаже да родитељи боље разумеју програм и вашу улогу у његовом развијању, начине на који деца конструишу знање, граде односе са другом децом и вршњацима. Тиме се јача поверење родитеља у програм и ваш рад, као и родитељске компетенције. Родитељи не само да могу видети шта деца раде, већ могу и да увиђају значења која деца дају ономе што чине. Користећи педагошку документацију родитељима можете омогућити да “виде” своје дете у интеракцији са вршњацима и другим одраслима у ситуацијама у којима немају прилике да их виде код куће и да тако буду свеснији разноврсности и јединствености искустава које деца стичу у програму.
- **Системска подршка, подршка стручне и друштвене јавности.** Педагошка документација служи као средство да се промовише реални програм у стручној и друштвеној јавности и да се гради јавна подршка за квалитетно предшколско васпитање и образовање. Већ смо навели да је опште прихваћено да сте као васпитачи професионално одговорни, породицама, члановима стручне заједнице и другима да документовањем представите квалитет програма. Међутим, педагошка документација служи и дељењу одговорности, односно служи да активира заједничку одговорност за стварање услова за развијање реалног програма. Педагошка документација помаже учесницима изван вртића (саветницима, просветним саветницима, доносиоцима образовне политике на локалном и националном нивоу,...) да боље разумеју програм предшколског васпитања и образовања и да на основу бољег разумевања доносе мере и обезбеђују услове за грађење квалитета предшколског васпитања и образовања.

Развијање рефлексивне праксе

Педагошка документација, тиме што постаје „видљиви материјал”, омогућава да делите са својим колегама оно што ви видите и тумачите као важно у реалном програму и да на основу заједничког тумачења и увида унесите промене у развијање реалног програма.

- **Деприватизација праксе и култура заједнице учења.** Сарадња са колегама у размени запажања и увида на основу документованог служи да „деприватизује” развијање реалног програма и отвори га за процес размене и заједничког учења. Педагошка документација помаже да своја запажања, увиде, искуства и сазнања поделите са колегама, да не останете препуштени себи и изоловани у свом раду, да укажете на предности као и на тешкоће у чијем превазилажењу би требало сви заједно да учествујемо. Педагошка документација помаже да се ослоните на искуства, знања и идеје других и кроз размену развијате заједничка решења.

- **Критичко преиспитивање.** Педагошка документација обезбеђује извор на основу ког можете самостално и у сарадњи са колегама критички преиспитивати усклађеност реалног програма са концепцијом Основа програма, као и однос између ваших уверења и намера наспрам праксе. На основу документованог можете да преиспитујете и истражујете, на пример, стратегије које користите у развијању реалног програма, организацију физичке средине, квалитет односа између деце и одраслих, начине учења и учешћа деце. Дељење документованог са другима о ономе што се догађа и чему тежите у развијању реалног програма обогаћује ваше размишљање о програму. Постоји много начина да се тумачи документовано и фокус у тумачењу документованог може бити различит. Сама по себи различита тумачења су подједнако могућа и није питање да ли је једно исправније од другог. Питање је шта хоћемо да истакнемо као важно у реалном програму и да ли је то усклађено са концепцијом Основа програма. Кроз преиспитивање усклађености реалног програма са Основама програма долазите до увида на основу којих покрећете промену у својој пракси.
- **Када документује ви сте истраживач.** Ви истражујете шта децу заокупља, настојите да „ухватите” почетне идеје деце, шта покушавају да повежу и над чим су запитани или шта покушавају да ураде. Кроз планирање настојите да им понудите изворе које сте ви претражили (литература, фотографије, текстове, слике, шеме, мапе...), различита средства и материјале, и да их подстакнете на истраживање. На тај начин педагошка документација подржава вас као истраживача и доприноси да развијање реалног програма постаје истраживачки и стваралачки процес.
- **Професионално јачање и афирмација делатности и струке.** Када тумачите документовано ви теоретишете о својој пракси и то је начин вашег професионалног јачања. Разменом тумачења са другима, учинићете да ваше теоријске поставке о васпитању, детету, учењу, вртићу, буду видљиве другима и тиме ћете омогућити да се ваша теорија продуби, реконструише и да је више проверавате у сопственој пракси. На овај начин, користећи педагошку документацију и документовање, развијате рефлексивну праксу, јер промишљањем оног што радите и видите превазилазите поделу између теорије и праксе и јачате њихову међузависност. “Размишљање (теоретисање) трансформише живот (праксу), а живот (пракса) трансформише мишљење (теорију)”⁸. Ако је суштина педагошке документације у педагошком приступу документацији, односно заснованости на промишљању, тумачењу документованог и планирању нових могућности, онда је неопходно да познајете и изнова тумачите теоријске поставке на којима градите реални програм. Када се у формирању вашег професионалног става, мишљења и процене ослањате на своју педагошку документацију и документовање, то доприноси вашој професионалној и личној сигурности, јачању вашег стручног ауторитета и афирмисању ваше професионалне одговорности.

⁸ Deleuze и Guattari, 1994 према Taguchi, 2010, стр. 38.

Шта хоћемо да учинимо видљивим кроз документовање

Педагошка документација увек проистиче из концепције основа програма. У нашем случају, то значи да она одражава како се у Основама програма „Године узлета” види дете, пракса вртића, реални програм, васпитач. Ако кажемо да је педагошка документација алат који користимо у развијању реалног програма, морамо се запитати какво значење градимо помоћу тог алата и како је оно усклађено са концепцијом Основа програма „Године узлета“?

Шта васпитач показује кроз педагошку документацију и какво значење гради кроз документовање?

Документовањем стварате „трагове” о вашем схватању детета, праксе, програма, вртића, о вашој професионалној улози. Ваша педагошка документација одсликава на који начин размишљате, шта вам је важно у програму и на шта сте фокусирани у развијању програма. Такође, када тумачите неком другом оно што сте документовали, он добија слику о томе на чему се заснива реални програм, слику о развијању реалног програма као и о његовој усклађености са Основама.

Слика о детету

Кроз педагошку документацију и документовањем ви као васпитач чините видљивим како видимо дете у програму. Настојите да слика о детету која се препознаје у вашој педагошкој документацији буде усклађена са сликом о детету датај у Основама програма „Године узлета”.

Слике о детету у Основама програма „Године узлета”

Усклађеност са сликом о детету у Основама програма

Педагошка документација вам помаже да боље сагледате: 1) да ли планирате различите ситуације и омогућавате деци искуства и доживљаје у програму којима подупирете и јачате њихове потенцијале; 2) на који начин проширујете могућности да се деца остваре као компетентни учесници који користе различите језике симболичког изражавања и заједно учествују са вршњацима и одраслима у истраживању; 3) да ли је слика о детету коју стварате документовањем усклађена са сликом о детету датом у Основама.

Када се фокусирасте на ову слику о детету у документовању и анализи педагошке документације, тада ћете све више уочавати софистициране и разноврсне начине које деца користе у изражавању својих потенцијала.

Документовање „гласа детета”

Омогућите кроз документовање да „глас детета” постаје видљив. Тиме ваша педагошка документација одражава слику о детету као активном учеснику у заједници вршњака и одраслих и компетентном учеснику у сопственом учењу. Документовањем различитих начина изражавања детета ви омогућавате да глас детета буде „видљив”. Деца се могу изразити на више начина, визуелно, покретом, гласом, тродимензионалним конструкцијама... и важно је да те различите начине изражавања документујете и учините видљивим.

Визуелне дечје експресије – изложене у простору, на паноима, панелима, конструкцијама, откривају дечје идеје, замисли, начине сарадње са вршњацима и одраслима и показују да је дете истраживач, да је посвећено учењу и компетентно да се изрази „кроз стотину језика”⁹.

Документовање консултовања са децом

„Глас детета”, односно дечју перспективу, такође чините видљивом документовањем консултовања са децом¹⁰. Тиме показујете да сте децу укључили у развијање програма, да настојите да разумете шта вам деца поручују и да на основу тога предузимате промене. Документовањем како деца гледају на њима важна питања у вртићу (грађење пријатељства са децом, омиљеног простора у вртићу, омиљених активности,...), ви пружите прилику деци да учествују у заједничком развијању програма.

Документовање заједничког учешћа деце

Учините да педагошка документација (све што документујете ви, деца, родитељи,...) буде средство које помаже да се деца узајамно боље разумеју, размењују идеје и искуства и сарађују у заједничким активностима. Када документујете ситуације у којима деца раде заједно или укључујете њихове заједничке продукте у педагошку документацију (цртеже, скице, конструкције,...) ви тиме поручујете да је заједништво важно и да је заједнички допринос вредност која се подржава.

Слика о реалном програму и пракси вртића

Кроз педагошку документацију показујете како развијате реални програм, на шта се фокусирасте у програму и на који начин размишљате о програму и пракси вртића. Педагошка документација је средство помоћу кога можете боље сагледати и разумети шта је вама важно у програму и какву слику о програму и пракси вртића градите. Када се фокусирасте у документовању на заједничке активности вршњака, учење као истраживање, односе сарадње, учешће породице и других учесника из локалне заједнице, на различита места за истраживање у локалном окружењу, на материјале којима се подстиче и проширује истраживање, на ваше заједничко учешће у истраживању и игри са децом, ви истовремено одражавате слике о програму и пракси вртића дате у Основама програма „Године узлета”.

Слика о пракси дечјег вртића дата у Основама програма „Године узлета”

⁹ Gandini, L., 2002

¹⁰ Павловић Бренеселовић, 2015

Документовање различитих перспектива

Кроз педагошку документацију ви представљате развијање реалног програма и вртић као место демократске инклузивне праксе укључивањем „гласова”, односно перспектива различитих учесника (дечју перспективу, перспективу родитеља, вашу перспективу као стручњака). Укључивањем дечје перспективе и перспективе родитеља у документовање ви актуализујете заједничко учешће. Усклађивањем ваших поступака са

њиховим тумачењем документованог креирате заједничко разумевање у развијању реалног програма засновано на уважавању, укључености и припадању вртићкој заједници.

Документовање различитих ситуација делања

Документовањем осликавате контекст остваривања реалног програма. Педагошка документација се не односи само на праксу фотографисања посебних догађаја (нпр. излета једном годишње, једног изласка у локалну заједницу, одласка у зоолошки врт) и површно описивање искуства као што су нпр. „деца су уживала на излету” или „деци је било врло интересантно да гледају животиње у зоолошком врту”. Кроз педагошку

документацију истражујете и представљате контекст у ком се остварује реални програм - програм се одвија у оквиру природног тока дана - током свакодневних ситуација, рутина, ритуала, игре, планираних ситуација учења у различитим просторима. То је истовремено и фокус документовања - ако реални програм „израња” током различитих искустава деце и одраслих, из активности њиховог заједничког учења, онда одређење „током”, говори да се документује у свакодневним ситуацијама игре и истраживања и животно - практичних ситуација, а не као резултат ретких и посебних догађаја.

Документовање заједничког учешћа деце и одраслих

Документовањем представите вртић као место заједничког живљења деце и одраслих. Истицањем кроз документовање и кроз тумачење документованог зашто је то важно, ви приближавате свим учесницима концепцију на којој развијате реални програм и истовремено отворате могућности за развијање партнерства. Педагошка документација пружа изванредну прилику родитељима, вашим колегама у вртићу или учесницима изван вртића, да виде не само шта деца раде, већ и како и зашто је то вама и деци важно, да виде не само продукте, већ и процес њиховог настајања. Разумевање учења у дечјем вртићу, шта је

и шта би требало да буде, може се значајно разликовати код различитих учесника. Педагошка документација помаже да изградите заједничко разумевање са њима и представља подстрек да се они укључе у заједничко учење, које проистиче из дељења искустава, идеја, иницијатива у групи, вртићу или у заједници.

Сви знамо да се промишљање о развијању реалног програма не одвија само кроз педагошку документацију, али размишљање о развијању програма постаје видљиво кроз педагошку документацију, чиме се повећава могућност заједничког промишљања, уважавања и осећања припадности вртићкој заједници.

Усклади документовање са концепцијом Основа

Пре него што започнете са документовањем истражите изнова концепцију Основа програма „Године узлета“, да бисте разумели полазишта са којима усклађујете праксу документовања и развијање реалног програма. Шта бисте издвојили од ваше педагошке документације коју сада водите за коју можете да кажете да одражава слику о детету, вртићу, реалном програму дату у Основама?

„Аха“ доживљај: педагошка документација подстиче децу да представе своја искуства у програму
„Аха“ доживљај васпитача у јаслама о значају педагошке документације био је изазван иницијативом коју су преузела деца у јасленој групи у представљању свог искуства у програму на основу документованих ситуација и продуката. Показујући родитељима шта су радили, деца је документовано помогло да артикулишу њихове доживљаје и искуство. Многи родитељи су били изненађени тиме како су деца узбуђена и заинтересована за учење и како су настављала даље да истражују код куће. То је допринело да васпитачи почну да верују да педагошка документација ипак нечему служи и да документовање није узалуд потрошено време, наспрам времена проведеног са децом!

Стварно помаже да другачије видиш децу!

„Када смо се усмериле на то да документујемо различите начине на које деца изражавају своје идеје, доживљаје, замисли, сарађују са вршњацима и одраслима, променила су се наша очекивања од деце и довеле нас до тога да их другачије видимо. То нам је раније деловало као фраза, а сада кад смо се фокусирали на то да уочавамо начине на које уче деца у нашој групи, видимо да неких начина на које уче раније нисмо били свесни“ (Васпитачи у јаслама, дечји вртић „Земунски бисер“, 2018).

Документовање као процес развијања рефлексивне праксе

Педагошка документација је средство на основу којег развијате рефлексивну праксу. На основу документованог ви стварате основ за разговор и заједничко размишљање са својим колегама из вртића о развијању реалног програма. Када вашу педагошку документацију (фотографије, приче о теми/пројекту, дечје продукте, видео записе) користите да разговарате и преиспитујете

те ваша схватања и уверења о учењу, детету, вртићу, вашем учешћу у активностима, ви градите рефлексивни приступ пракси. Педагошка документација је тада средство на основу ког заједнички промишљате о одређеним питањима као што су: каква је слика детета у реалном програму, шта је нама важно у васпитању, шта учимо децу, шта поручујемо родитељима да се у нашем вртићу посебно наглашава и поштује, шта су вредности које негујемо у вртићу и на којима васпитавамо. Када документовање користите да истражујете и градите континуитет искуства деце и одраслих у развијању програма, тиме документовање постаје процес развијања рефлексивне праксе. Ви вашом педагошком документацијом показујете да сте промишљали и преиспитивали документовано и да сте на основу тога истраживали и планирали нове могућности, да сте се питали шта све из тога може да настане. Веза коју чините видљивом кроз вашу педагошку документацију између документованих искустава и мноштва могућности које сте на основу тога отворили и планирали у програму одраз је развијања рефлексивне праксе.

Е то би могло, хајде да то пробамо!

Користите заједничке састанке да:

1. анализирате вашу педагошку документацију. Разговарајте на пример, шта имате све документовано у ходницима, холовима и какву поруку тиме шаљете деци, родитељима, посетиоцима? Шта можете да промените па да поруке које хоћете да пошаљете буду јасније?

2. на основу педагошке документације осмислите и предложите једни другима нове идеје и могућности у развијању реалног програма (материјале, активности, места за истраживање, учеснике изван вртића,...)

Буди ментор!

Као искуснији практичари у документовању у складу са Основама програма помозите новим колегама у разумевању приступа документовању. Помозите им конкретним примерима и при томе им образложите зашто мењате приступ документовању. Они ће унети свој поглед на документовање, то вам може помоћи да учите са њима, развијате односе сарадње и дајете надахнуће једни другима за даље развијање реалног програма.

Слика о васпитачу

Васпитач као организатор и учесник

Кроз педагошку документацију ви оцртавате васпитача као кључног организатора у развијању реалног програма: ви откривате и организујете могућности да се деца играју и истражују на различитим местима у вртићу и у локалном окружењу; ви иницирате учешће различитих учесника који помажу деци у истраживању; ви подстичете родитеље да се укључе у истраживање са децом; ви проналазите и иницирате набавку различитих материјала и средстава за истраживање; ви организујете инспиративни простор за игру и истраживање; ви иницирате и организујете заједничке активности деце са вршњацима у вртићу.

Кроз документовање и педагошку документацију ви осликавате своју улогу учесника у заједничким активностима са децом и другим одраслима - показујете да се усклађујете са иницијативом деце и да одговарате на њихову запитаност стварањем провокација за истраживање и сопственим учешћем, да сте доступни деци и да делите са децом тренутке присности, да уважавате њихове идеје и претпоставке, да сте упитани и маштовити истраживач који дели са децом инспиративне тренутке заједничког открића и маштовити саиграч у игри. Кроз педагошку документацију ви осликавате своју улогу одговорног учесника који слуша децу и који као стручњак усмерава њихова искуства учешћем у заједничким активностима и стварањем квалитетног окружења за игру и истраживање.

Васпитач као истраживач и планер

Ви кроз документовање градите слику о васпитачу као стручњаку који развија реални програм кроз узајамни процес континуираног истраживања и планирања. Својим планом ви документујете слику о васпитачу који истражује како ће развити програм, не на основу унапред дефинисаних садржаја, већ истраживањем могућих повода за учење, истраживањем различитих ресурса, експериментисањем са материјалима, трагањем за идејама и изворима сазнања, осмишљавањем прилика и начина за креативно изражавање деце. Ви истражујете

како деца уче, истражујете којим стратегијама односно вашим поступцима бисте најбоље могли да подржите и проширите њихово искуство, истражујете како деца узајамно сарађују и како да их подстичете да раде заједно, истражујете како да ојачате њихов доживљај припадања вршњачкој групи, истражујете како се осећају у вртићу и како да допринесете да се осећају сигурно, прихваћено и остварено, истражујете како да подржите и проширите њихову игру и сл. Истовремено, на основу истраживања

кроз документовано ви креирате нове могућности у програму, односно планирате како ћете то што сте увидели и сазнали даље подржавати и развијати. Тим дуалним кретањем између истраживања и креирања - планирања нових могућности, ви показујете да је развијање програма динамичан процес континуитета искустава које повезује смисао. Педагошком документацијом у складу са Основама програма мењате слику о профилу васпитача - од стручњака који планира усмерену активност према одређеним садржајима и унапред зна шта ће се и како одвијати од почетка до краја у програму, понавља устаљену праксу и преузима готова решења, до стручњака који истражује како се програм развија и на основу истраживања документованог креира нове могућности којима смислено проширује искуство и учење деце. Васпитач чији профил изграђујете кроз педагошку документацију у складу са Годинама узлета је инвентиван и креативан стручњак!

Документујте различите начине вашег учешћа ... па и кад сте „само“ читали причу!

У страху да ће погрешити, васпитачи могу да избегавају да документују ситуације које не делују „довољно истраживачке“, на пример у којима су читали деци причу или су се играли са децом неке од деци омиљених ритмичких игара.

Тиме што не постоје усмерене активности не значи да нећете документовати ситуације у којима заједно са свом децом из групе нешто радите. Али, документујте оно што и јесте функција причања приче, да буди доживљај и провозира експресију, а не у функцији рационалног сазнања и овладавања садржајем. Документујте читање приче као аутентично искуство које делите са децом а које вас је заједно инспирисало да истражујете.

Документујте драгоцене тренутке радости и енергије када уживате са децом у покрету и музици. Учините видљивим то да сте маштовити учесник у игри и истраживању и пријатељ са децом, да истражујете изворе из којих црпите идеје и садржаје, да развијате различите начине вашег учешћа у заједничким доживљајима и активностима са децом, јер од тога зависи како ће се кроз вашу педагошку документацију видети слика о вама као стручњаку.

Ко документује и за кога

Ко учествује у документовању

Документовање води васпитач укључујући у процес документовања децу и родитеље. Деца и родитељи су укључени у документовање, не као они који израђују продукте односно „доказе” активности или они који документују кроз задатак који сте им ви дали (на пример, да направе нешто по задатој теми), него као учесници у одређеним ситуацијама и активностима из којих проистиче смислена потреба за документовањем.

Коме је намењена педагошка документација

Педагошка документација служи васпитачу као истраживачки алат у развијању реалног програма и као основ за развијање рефлексивне праксе кроз размену са децом, родитељима, колегама и сарадницима изван вртића, у циљу истраживања значења и креирању нових могућности у развијању програма.

Педагошка документација је такође намењена детету и размени међу децом, проширивању њиховог искуства и доживљаја у вртићу, разради идеја и подстицању праћења сопственог процеса учења, изградњи идентитета и осећања припадности и доприноса вршњачкој и вртићкој заједници.

Педагошка документација је намењена породици детета и подстицању њиховог учешћа у развијању реалног програма и у пружању подршке детету. Педагошка документација је и показатељ развијања реалног програма и може бити основ за дијалог и планирање стратегија подршке у размени са стручним сарадницима и просветним саветницима као и стручној и широј јавности за презентовање и промоцију програма.

Како укључити децу у документовање

Документујте ситуације у којима деца истражују, сарађују, уживају, документујте продукте који су настали током истраживања и игре. Када ви документујете, фокусирајте се на ситуације сарадње и истраживања, на заједничке продукте и заједнички допринос. У документовању заједно са децом правите велике панеле са различитим дечјим продуктима, исечцима из штампе, правите заједно велике мапе, шеме... Омогућите деци да сама напишу натписе или поруке уз креиране

продукте или обезбедите да им друга деца у томе помогну. Тако помажете деци да постану свеснија процеса и сврхе документовања и подржавате развој различитих врста писмености код деце.

→ **Омогућите деци да документују** - да фотографишу, снимају, направе скицу или нацртају цртеж који је потребан у истраживању и који ће вама и деци послужити као водич или подсетник. Подстичите децу да поделе са вама, вршњацима и породицама опис онога што су већ урадили као и своје идеје за наставак истраживања. Користите при томе, на пример, слушање, цртеж, постављање питања, коментаришање, бележење њихових идеја, заједничко тумачење фотографије коју је дете направило. Већа је вероватноћа да ће деца размислити и разрадити своје идеје док праве „видљиви траг”, а не кроз вербализацију ван контекста. Пажљиво слушајте децу, размишљајте о томе шта вам поручују кроз оно што су документовали. Одаберите најприкладније поступке подршке како бисте показали да поступате у складу са њиховом перспективом, али не тако да ћете буквално радити оно што деца предложе, него тако да покажете да сте разумели шта је потребно променити и обезбедити за игру и истраживање и да то радите.

→ **Подстичите децу да предлажу и иницирају нове могућности на основу оног што сте ви документовали.** Помозите деци да успоставе везу између оног што су документовали (цртежа, мапа, скица, фотографија, исечка из новина,..) и нових могућности за истраживање. Разговарајте са децом у малим групама или појединачно и настојте да чујете шта њима значе ситуације које сте фотографисали, забележили, снимили, шта су њихове идеје за наставак и шта предлажу да раде да би испробали своје идеје кроз акцију. Уколико деца не могу да се изразе вербално настојте да им свакодневно омогућавате да виде документовање заједничких активности и продуката преко инсталација у соби, на паноима и панелима. То ће им дати идеје да се врате започетим активностима или да покрену нове. Омогућите деци да слушају једни друге док тумаче документовано и дају предлоге, јер мисли и тумачење других често подстичу њихове сопствене идеје. охрабрите децу да разраде своје планове и испробају могућности у истраживању и игри. Можете почети од питања „Шта ће вам за то требати?” Охрабрите их да дају детаље о томе где ће радити, о материјалима које намеравају да користе, вашој помоћи која им је потребна или укључивању неког другог. За децу која не говоре једноставно обезбедите видљивост документованог и понудите материјале.

→ **Изложите различита средства и материјале у соби када их подстичете да истраже могућности.** Вашем очекивању да деца на основу документованог предлажу нове могућности мора претходити ваша иницијатива у обезбеђивању одређених средстава и материјала који ће бити деци изазовни и доступни. Деца не могу имати идеје нити на уму све могућности уколико им не омогућите да виде шта све могу истраживати и како се све могу изражавати и помоћу чега. Ако деца предлажу истраживање материјала и ресурса којих немате, пружају вам прилику да разговарате заједно где их можете набавити, где можете отићи, кога можете позвати да вам помогне. Тако ћете показати да уважавате њихове идеје и да настојте да заједнички правите планове. Деца ће бити спремнија да причају о свом искуству, чак и деца у јаслама, уколико им је „видљиво” оно што су радили, уколико су им средства и разноврсни материјали стално доступни.

→ **Разговарајте са децом о документованом.** Коментаришите преддецом зашто ви мислите да је важно то што сте документовали, постављајте им питања о томе и настојте да разумете и проширите значење оног што деца показују или говоре. Документовање, као истраживање значења и нових могућности је циклични процес. Прокоментаришите документовано (на пример, „овде сте пробали да направите шатор”) и постављајте им питања којима ћете их подстаћи да се присете тог искуства или да га реконструирају (на пример, подстичите децу да вербализују своје искуство, „нешто сте друго започели, што сте променили овај план?”). Што је ваш коментар документованог конкретнији, то је већа вероватноћа да ће се дете укључити, присећати и додати своје детаље.

Како укључити родитеље у документовање

- Документује ситуације у којима деца истражују, сарађују са вршњацима и другим одраслима, то је прилика да родитељи виде своје дете у другачијим ситуацијама од оних у породичном контексту.
- Омогућите родитељима да виде простор и материјале које деца истражују и да им дете покаже чиме су се играли и чиме се баве. Када им дете то показује, родитељи налазе смисао и задовољство у томе да прошире искуства детета.
- Размените документовано са родитељима, слушајте њихово тумачење. Родитељи могу видети другачије ситуацију него ви, или могу другачије разумети поруку коју сте хтели да пошаљете документованим. Њихова перспектива ће обогатити ваше размишљање о томе шта још можете отворити као могућности у програму и помоћи вам да боље разумете поступке детета.
- Подстакните родитеље да кроз документовање повезују искуство детета у вртићу и код куће. На пример, подстакнути тиме што су им свакодневно деца показивала шта имају ново од материјала и средстава који им помажу да истражују у пројекту „Провуци” (млађа јаслена група), родитељи су фотографисали децу код куће и правили заједнички пано са васпитачима о томе где се све деца провлаче код куће и шта све покушавају да провуку.

- Нека документовано буде видљиво за родитеље и омогућите им да учествују својим идејама и предлозима који су њима смислени за учешће и тиме доприносе истраживању којим се баве деца. На пример, у пројекту „Мозаик”, васпитачи су омогућили деци и родитељима, као и свим посетиоцима у њиховој групи, да током трајања пројекта стављају свој симбол на пано и да тако настаје заједнички мозаик њихових симбола. Поред персонализованости, заједништва, заједничког доприноса, пано је представљао један од начина истраживања мозаика као језика симболичког изражавања.

Како наћи време за документовање

- Свако документовање изискује време. Сигурно ће вам се учинити да документовање као свакодневна пракса и алат развијања реалног програма тражи још више времена. Нису довољне размена међу колегама као они кратки временски периоди када сте заједно са колегиницом у групи или са колегиницом из вртића, нити они кратки периоди током дана и време за заједничке договоре „у ходу”, него је потребно и време за недељне састанке посвећене промишљању и планирању нових могућности. То је, нажалост, у постојећој пракси често луксуз, који мали број практичара успева да обезбеди, али је нешто што се данас истиче као неопходно и у теоријским радовима и у свим документима међународне образовне политике. Често сте превише заузети у непосредном раду са децом да бисте заиста застали и размислили о свему што се догађа. Али ипак размислите о томе колико

времена проводите у својој улози а колико времена проводе радећи на својој улози. Није изненађујуће што би већина практичара признала да мање времена проводи радећи на својим улогама него што то желе. Зашто је то случај? То се често дешава јер се непосредни рад са децом или припрема материјала или разговор са родитељима, посматрају као важнији део посла васпитача него документовање.

Да ли је заиста толико важно заједно размишљати о документовању и развијању реалног програма? Документовање као алат развијања реалног програма тражи заједничко промишљање и преиспитивање, повезивање документованих искустава и креирања нових могућности у програму. Промена приступа документовању подразумева промену односа према времену које се у вртићу посвећује заједничком промишљању и развијању педагошке документације. Питање времена и могућности да сви учествују на заједничком састанку често су препрека и васпитачи се углавном ослањају на заједничко документовање и разговоре које воде са колегом из групе током дана. Ове вредне интеракције треба препознати и ценити као део процеса заједничког промишљања документовања, али оне су само мали део. Док практичари заједно документују, они деле идеје, реализују планове, траже решења за проблеме који се појаве и развијају заједничко разумевање сврхе документовања.

И док можемо рећи да имамо формално планирано време за то у оквиру недељне сатнице, често смо сведоци да се васпитачи осећају као да имају врло ограничено време да се састају и да се заједно баве оним што раде кроз преиспитивање и промишљање о новим могућностима и покретање акција које воде промени. Предуслов обезбеђивања времена за документовање чине структурне компоненте (број деце у групи, време које васпитачи проводе заједно у групи, управљање режимом дана у вртићу, обезбеђена техничка подршка,...) и јасно дефинисани приоритети у пракси. Ако полазимо од тога да је документовање алат развијања реалног програма, онда време које практичари посвећују документовању јесте приоритет, којем се практичари у вртићу морају посветити кроз заједничко промишљање и усавршавање приступа документовању у складу са Основама.

Време за документовање обезбеђујете када:

- ✓ *структурирате време непосредног рада са децом тако да у току недеље ви као васпитачи из истог вртића можете редовно да се окупљате. Разноликост могућности које произлазе из ових „колективних“ размишљања доприноси квалитету документовања а тиме и квалитету развијања реалног програма*
- ✓ *планирате заједно са другим васпитачем у групи и договарате се о ситуацијама које ћете документовати. Размена запажања, заједничко документовање васпитача који воде групу, тумачење и заједничко разумевање документованог обогаћује развијање реалног програма. Стога је важно да имате и да стварате могућности да документујете са другим васпитачем у пару и тумачите документовано, за разлику од наизменично подељеног појединачног документовања васпитача*
- ✓ *укључујете децу у документовање*
- ✓ *иницирате захтеве за набавку техничке подршке или обезбеђивање електронског вођења педагошке документације којим се скраћује време и олакшава документовање*

Средства и технике документовања

Документовање кроз продукте деце и заједничке продукте деце и васпитача

Технике документовања могу бити фотографије, видео записи, белешке, инсталације у простору, цртежи, мапе, скице, брошуре, новине и сл. Све технике документовања користите заједно са децом ослањајући се на њихове узрасне и индивидуалне особености. Различите технике документовања показују различите начине на које деца могу да изразе свој однос према ономе чиме се баве у вртићу, своје виђење, претпоставке, идеје, замисли, доживљаје као и разноликост могућности које ви пружате деци у програму за такве начине изражавања.

Кроз избор средстава и техника документовања, попут фотографисања, прављења видео записа, вођења белешки, израде конструкција са децом или дечјих продуката, исказујете значење које придајете оном што документујете. Притиском на дугме фото апарата у одређеном тренутку, фокусирање видео камере на одређене сегменте, или избор и одлука да нешто запишете што деца раде - све то је важно. Начин на који документујете и средство које при томе користите (камера, фото апарат, диктафон, оловка за бележење,...), заједно конструишу значење документованог. Документовањем детаља или одређене ситуације стварате „видљиви продукт“ о којем можете да разговарате као и да га користите за покретање нове акције.

Фотографије и видео записи

Фотографије, видео записи и графичке слике, имају велики потенцијал у документовању јер „једна слика говори хиљаду речи“. Низовима фотографисаних секвенци и кратким филмовима можемо најбоље ухватити и приказати процес у некој ситуацији или активности.

Фотографије су једноставна техника документовања која вам може помоћи да документујете свакодневни живот у групи и вртићу. Када фотографишете дете или групу деце укључене у неку заједничку активност, ви им шаљете поруку „оно што радиш или радите толико је важно за нас да то треба да снимимо“.

Фотографије комуницирају поруку визуелно и истовремено емоционално, информативно, сазнајно¹¹.

Фотографија комуницира поруку кроз:

- **време:** предност фотографије је њен потенцијал да заустави тренутак у времену. Фотографијом „заустављате“ важне тренутке у вашој групи и вртићу и тиме дајете прилику деци

да се тим тренуцима поново врате, или омогућавате да их види неко „споља“ (друга деца из вртића, родитељи, ваше колеге) ко није био са вама и да га тако уведете у ту ситуацију;

¹¹ Walters, 2005

- **композицију:** кроз композицију се преноси очекивано значење. Због тога је важно шта чини кадар фотографије, како оно што је у позадини не би умањивало оно што хоћете фотографијом да истакнете. Проверите пре него што фотографисете да ли се види све што сте хтели да покажете а затим изаберите шта ћете задржати у кадру а шта ћете изоставити. Одаберите из ког угла хоћете да покажете оно што фотографисете, јер из различитих углова може изгледати различито (на пример, може заклонити лица деце а хоћете да покажете изненађење или радост деце у одређеној ситуацији, или се не види јасно материјал који деца истражују а хоћете да истакнете његов значај). Композиција се такође односи и на оптималан број више фотографија у низу, које би требало да чине уравнотежену и складну целину и след којим хоћете на разумљив начин да представите процес.

Шта фотографишемо

Фотографишемо оно што педагошком документацијом желимо да учинимо видљивим, а што је важно са становишта концепције Основа програма и процеса развијања реалног програма:

- ✓ ситуације заједничког учешћа деце
- ✓ тренутке у којима деца са вршњацима деле проживљена искуства
- ✓ различите ситуације током рутине (на пример, за време оброка, неге) којима се илуструје њихов васпитни и образовни потенцијал (пријатни заједнички социјални доживљај, узајамна помоћ, самопослуживање...)
- ✓ ситуације у којима су деца посвећена некој активности
- ✓ процес настајања неког заједничког продукта или заједничког истраживања
- ✓ ситуације игре у којима настају креативна решења као инспирацију за даља истраживања
- ✓ ситуације у којима деца сарађују и помажу једни другима и сарађују са децом из других група у вртићу
- ✓ ситуације у којима деца стичу искуства на различитим местима у локалном окружењу и са различитим учесницима укључујући родитеље
- ✓ ритуале кроз које градите групни идентитет и развијате симболизацију
- ✓ провокације које ви припремате за подстицање истраживања, нова просторна решења и унете материјале
- ✓ паное, панеле и инсталације као и продукте настале применом других техника документовања током развијање теме/пројекта (мапе, шеме, дечје белешке...) а који се користе и за писање приче о теми/пројекту.

Шта хоћу да комуницирам фотографијом?

Стално размишљајте о порукама које шаљете снимљеним фотографијама. Шта је ваша порука ако сте фотографисали децу испред зграде библиотеке и написали „Ишли смо у библиотеку“.

Да ли сте хтели да поручите „видели смо како изгледа зграда у којој је библиотека“ или хоћете да поручите да сте тамо тражили литературу за ваше истраживање. Уколико је ово друго, онда морате да фотографисете ситуацију у којој то радите.

Укључите децу у документовање фотографијом и видео записом

Омогућите деци да фотографишу и да праве избор фотографија. Тиме:

- ✓ имате увиде у то шта је њима важно и значајно
- ✓ подржавате њихове потенцијале за планирање, прављење избора и самодирекцију, преговарање и сарадњу, као важне диспозиције за учење
- ✓ пружате им могућности да визуализују своја искуства и доживљај и да се њима враћају и продубљују своје истраживање
- ✓ пружате им могућности да другима преносе и вербализују, уз помоћ фотографије, своја искуства, доживљаје и сазнања
- ✓ подржавате њихово осећање припадности и доприноса вршњачкој и вртићкој заједници

Како направити избор фотографија

Разумевање шта је важно фотографисати помаже вам да направите избор фотографија. Велики број фотографија може створити хаос и утицати да се у мноштву фотографија изгуби порука коју хоћете да пошаљете. Због тога је важно да све фотографије прегледате и изаберете оне кроз које можете да саопштите своје поруке. Прегледајте фотографије и преиспитајте које од њих укључују оне информације и поруке које желите да саопштите. „Промишљајте фотографијама” тако што их разгледате и правите избор оптималног броја и врсте фотографија којима шаљете јасну поруку.

Прављење фотографија које имају свој фокус, пажљиво кадрирање и смислено повезивање фотографија у целину приче, подручје је сталног промишљања и усавршавања. Разумљиво је да на почетку нећете бити довољно вешти да направите мали број фотографија које ће представљати баш оно што сте хтели да покажете. Да би сте то постигли важно је да:

- ✓ знате шта је важно документовати фотографијом и шта хоћете да документујете у да тој ситуацији
- ✓ одустанете од фотографисања „позираних” ситуација
- ✓ погледате сцену „фотографским оком” пре него што „кликнете” - да ли кадар најбоље хвата оно што сте хтели да документујете
- ✓ уколико сте направили већи број фотографија поново их пажљиво прегледате и изаберите оне које на најјаснији начин шаљу поруку коју желите да комуницирате
- ✓ када излажете фотографије на паноу ставите уз њих „писани мехурић” - кратко образложење фотографисане ситуације које сте дали ви или деца
- ✓ укључите децу у документовање фотографисањем али осмислите претходно како ћете их за то припремити
- ✓ пратите реакције деце на фотографије које сте направили и њихова запажања, које фотографије им се свиђају и зашто, шта показују тиме да им је важно.

Кратки видео-записи као секвенце из одређених ситуација посебно су корисни када желите да документујете процес који се одвијао у тој ситуацији, на пример, процес договарања деце, тренутке истраживања, уживања и опуштања током дана или заједничке израде неког продукта и сл., а повезивањем више краћих записа можете направити видео причу о процесу развијања теме/пројекта.

Графичке слике (штампане фотографије, исечци из часописа, разгледнице, постери...) као начин документовања можете користити за провокације истраживања у теми/пројекту, или са намером да проширите истраживање визуализацијом неког решења, модела, текстуре, научног открића. Такође, деца их могу користити за визуализацију својих искустава и сазнања.

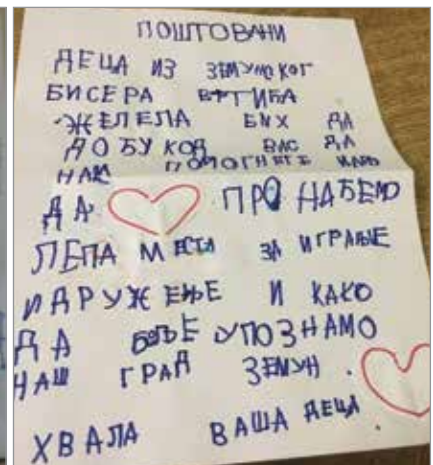
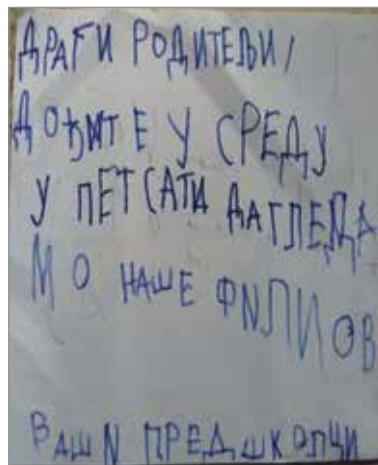

Забелешке

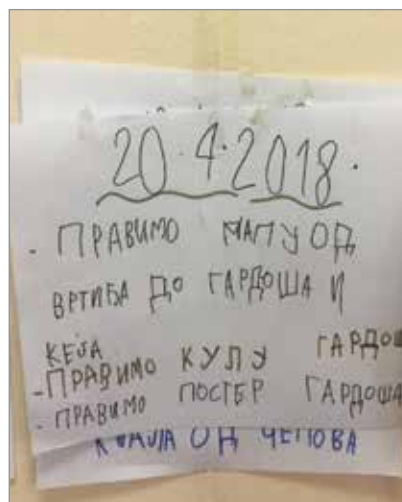
У документовању кроз забелешке деца могу користити слова, цифре, као и друге различите знаке и симболе. У прављењу забелешки деци могу помоћи вршњаци из групе или из вртића и/или ви. Када ви као васпитач записујете коментар, подсетник, податак, правите план, ви моделујете деци сврху забелешке и због тога је важно да када год је могуће чините то заједно са децом.

Забелешке деце могу бити:

Поруке родитељима или вршњацима и другим учесницима који им помажу у истраживању

Подсетник, план акције или дневни план, опис или информација

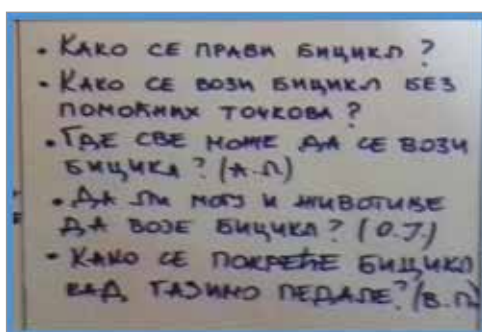

Приказ доживљаја искуства,
сознања, односа према нечему

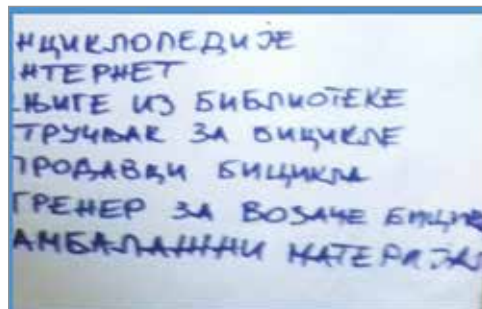

Ваше забелешке могу бити:

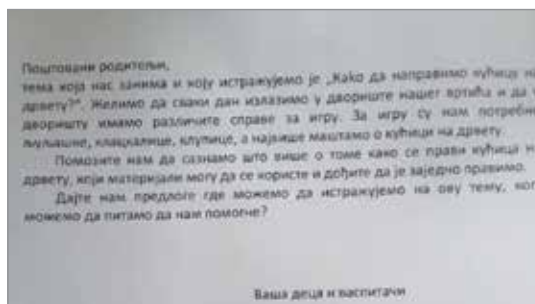
Листа питања које деца
постављају у вези проблематике
коју истражујете

Подсетник шта вам је потребно да
обезбедите, кога да укључите

Писмо родитељима - информација о започетом истраживању, молба за помоћ, позив на учешће

Кратке белешке ситуација у којима деца изражавају иницијативу и дају повод за истраживање

Неколико деце су ширили платно преко куће коју смо започели од велике картонске кутије. Тада је девојчица А.Н. устала и раширила ноге, погледала у нас и рекла: „Кров”. Потом је лоптицу коју је имала у руци спустила на под и са раширеним ногама прешла преко ње. Устала су остала деца, неколико њих се провлачило кроз њене ноге, а потом су стали иза ње како би се „кров” проширио. Деца су се са одушевљењем провлачила и правила нови и нови кров. Да ли да ову идеју КРОВ разрадим као пројекат?

Кратке белешке разговора деце, договарања, заједничког планирања

Лоло: Укључује се камера, кад се направи сценарио. Најважније је да будеш смирен, јер кад полудиш камера ти испада, све се дрмуса. Вуле: најважније је да имамо глумце и сценарио. Треба и режисер да би говорио шта ће да се снима.

Филип: Знам како се снима, какве све постоје камере.

Андреј: Глумци су важни, јер у филму причају сценарио.

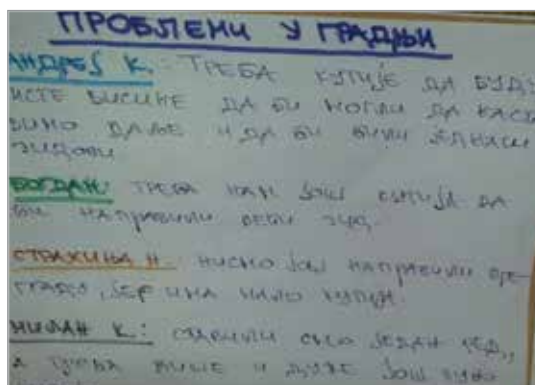
Софија: У филму може да изгледа нешто веће него што је стварно, као Кинг Конг, који је био мала лутка.

Каћа: Знам да укључим камеру, важан је сценарио, јер он показује шта се снима.

Марко: Мени је најважније снимање комедије, јер волим да се смејем. Мораш да имаш сценарио, камеру, глумце, студио.

Маја: Како могу да се снимају црно-бели филмови?

Кратке белешке о претпоставкама деце и предлозима за решење проблема

Цртежи, мапе, скице, планови, карте, календари, графикони

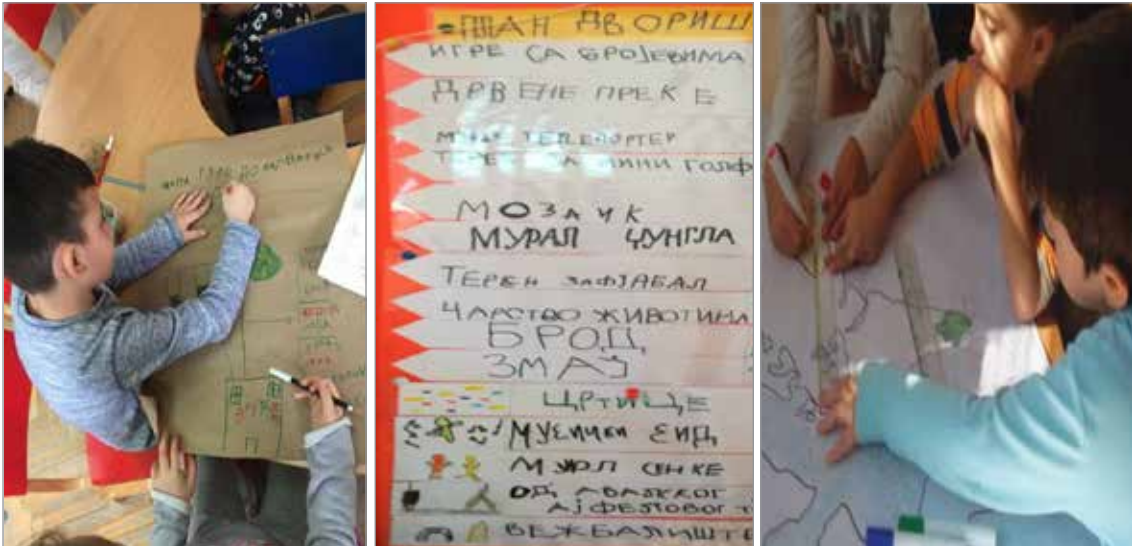
Цртежи су најчешћи начин визуелног изражавања детета, самим тим се и најчешће користе у педагошкој документацији. Цртежом, као индивидуалним или заједничким радом деца и одрасли документују на пример:

- ✓ своје виђење неког проблема, питања и његовог решавања
- ✓ процес развијања одређене идеје или активности
- ✓ замишљање могућности које могу настати из неког доживљаја или искуства и сазнања појаве
- ✓ свој доживљај и однос према неком догађају, месту, предмету, бићу...

Мапе, скице, планови помажу деци као и одраслима да документују:

- ✓ своје разумевање, почетну идеју представљену у основним контурама о томе како нешто настаје и мења се
- ✓ ревидирање, надограђивање неке своје или заједничке полазне претпоставке
- ✓ препоруку, упутство или оријентир са редоследом активности намењену за размену са другима
- ✓ помоћни концепт, визуелни приказ неке идеје како би се она лакше комуницирала са вршњацима и одраслима

Билтени, флајери, брошуре, новине, књиге...

- ✓ живљење деце у вртићу, њихова омиљена места, нове материјале и средства за игру, пријатељства која граде са другом децом, заједничко истраживање са вршњацима, нове догађаје у вртићу
- ✓ актуелна истраживања деце у вртићу
- ✓ идеје и предлоге деце где и како провести време изван вртића, а који могу постати извор нових могућности за истраживање у теми/пројекту

Дигиталне алатке

- У документовању можете користити и различите дигиталне алате. Примери неких од алата су:
- **Storyjumper:** дигитални алат у ком можете креирати формат књиге, користећи фотографије и кратке забелешке које сте унапред припремили. Алат може бити погодан за представљање приче о теми/пројекту (у целости или одабраног дела), или за дељење одређених забележених ситуација из живота групе. Књигу можете да правите у сарадњи са децом и колегама из вртића. Књига може да се листа и дели са „читаоцима” преко интернета.
 - **ThingLink:** дигитални алат на ком можете постојећу слику или видео запис користити као основу на којој мапирате (означите) кључне делове и додајете текстуалне и аудио записе са питањима и појашњењима. Може бити упечатљив начин да са колегама или родитељима поделите ваша запажања.
 - **Padlet:** дигитална интерактивна табла најпогоднија за постављање фотографија и кратких текстуалних белешки, али се могу постављати и аудио и видео записи, word документа, линкови за важне сајтове, мапе и цртежи. Може бити погодно да на прегледан начин и на једном месту сакупљају релевантне ресурсе и забележене тренутке важне за учење деце и за развијање пројекта. Табла је колаборативна, што значи да више васпитача, али и родитељи и деца, могу учествовати у њеној изради.
 - **Slidedstory Publisher:** дигитални алат који функционише офлине, као апликација коју преузимате на телефон или рачунар. Помоћу њега можете поређати фоторафије и кратке видео записе као „слајдове” и додати им аудио и текстуалне записе као појашњења, те анимирати и направити кратки филм уместо обичне презентације. Може бити интересантан начин да деца и васпитачи заједно конструишу причу о свом искуству.

Како документовати развијање реалног програма кроз тематски/пројектни портфолио

Шта је тематски/ пројектни портфолио

Развијање реалног програма кроз теме/пројекте документујете кроз тематски/пројектни портфолио. Тематски/пројектни портфолио чине: план теме/пројекта; документовање процеса развијања теме/пројекта паноима, панелима и инсталацијама у простору; прича о теми/пројекту¹².

Функције документовања кроз тематски/пројектни портфолио проистичу из функција документовања датих у Основама програма:

¹² Упутства за документовање кроз план васпитача и причу о теми/пројекту дата су у Правилнику о врсти, називу, садржају и изгледу образаца евиденција и јавних исправа и начину њиховог вођења, попуњавања и издавања у предшколској установи, 2019.

Развијање плана

План је као и тема/пројекат „израњајући“ и настаје постепено, због тога што кроз план стално настојите да повезујете проживљено искуство деце у претходним ситуацијама у истраживању са новим могућностима које осмишљавате и креирате а којима проширујете то истраживање. То значи да се цео план не може написати у потпуности, одједном, него се и план развија током развијања теме/пројекта. Дужина и временски период документовања кроз план једне теме/пројекта зависе од дужине трајања теме/пројекта. Започните планирање са неколико почетних идеја и сукцесивно допуњујте план.

- Када започнете са планирањем запишите оријентациони назив теме/пројекта (који се може променити уколико током развијања теме/пројекта пронађете адекватнији назив), датум почетка теме/пројекта и кратко образложење шта је повод за покретање теме/пројекта.
- У план упишите све изворе сазнања које ви истражујете везано за проблематику у теми/пројекту а који вам помажу да осмислите нове могућности за истраживање са децом (нпр. назив публикације, линкове са интернет извора,...).
- Планирајте само две, три активности унапред. Активности можете планирати на основу идеје за неку активност или на основу садржаја који је везан за тему/пројекат. Можете да планирате вођени идејом које ћете све материјале понудити деци да се њима баве и истражују их или можете да планирате активности вођени одређеним садржајем везаним за тему/пројекат. Када полазите од садржаја испланирајте начине на које ће се деца бавити садржајем као и начин свог учешћа у складу са стратегијама васпитача датим у Основама програма. На пример, вођени идејом о активности можете планирати да унесете деци велике картонске кутије и пратите шта све деца раде са њима, на који начин их комбинују, преносе, шта им додају од других материјала да би нешто конструисали. Уколико планирате активност вођени садржајем, планирајте да предложите деци да од кутија направе скровиште и понудите различите садржаје (како изгледају скровишта, чему служе, ко их све прави, од којих материјала, представите различита искуства и причајте приче о разним скровиштима). Није потребно да се круто придржавате и/или једног или другог начина планирања активности, ви ћете се у планирању усклађивати са оним што је смислено деци (нпр. у односу на узраст деце; у односу на процену шта је деци потребно за проширивање доживљаја и сазнања у теми/пројекту).
- Планирајте разноврсне природне, полуструктуриране и неструктуриране материјале и рестлове које деца истражују у активностима, као и ресурсе који су потребни, које ћете набавити или позајмити.
- Планирајте у почетку барем један начин учешћа породице и место у локалној заједници на ком ћете истраживати и учеснике из локалне заједнице који ће вам у истраживању помоћи.
- Планирајте само неколико корака унапред и циклично настављајте да планирате опремање простора различитим средствима и материјалима који су инспиративни и провокативни деци за истраживање, различите активности, начине укључивања породице деце и учесника из локалне заједнице, места у локалној заједници која ћете користити као места за игру и истраживање током развијања теме/пројекта.

Почетак планирања теме/пројекта, као и документовање процеса развијања теме/пројекта на панонима, панелима и инсталацијама а затим на основу документованог писања приче о теми/пројекту, погледајмо на примеру документовања пројекта „Водич кроз Земун“. Пројекат „Водич кроз Земун“ је развила са децом васпитачица Нада Каприш из дечјег вртића „Земунски бисер“ Предшколске установе „Др Сима Милошевић“.

На почетку планирања васпитачица документује повод за истраживање кроз тему/пројекат. Такође, бележи претражене изворе свог сазнања везано за тему/пројекат и планира тек две, три активности са децом са потребним материјалима, идејом за укључивање родитеља и других учесника као и места у локалној заједници која ће користити као места учења и истраживања.

Ево како је изгледао почетак планирања у овом пројекту:

Оријентациони назив теме/пројекта <i>Водич кроз Земун</i>				
Како је дошло до теме/пројекта <i>Ишли смо да се играмо у парк на Калварији. Нека деца су долазила раније са родитељима а неки су први пут у овом парку. Посебну пажњу деци су привукле велике камене степенице „Калварице“ на којима смо се играли, а на којима су исписана имена познатих Земунца. Питали су ко су они, тражили да им читам имена, где су живели у Земуну. Почели су једни другима да причају где све они иду у Земуну да се играју и која места обилазе. То ме је подстакло да почнемо да истражујемо град у којем живимо.</i>				
Датум почетка:		Датум завршетка:		
Извори сазнања за васпитача	Полазна идеја о активности и начини учешћа васпитача	Потребни материјали и ресурси	Учешће породице и других учесника	Места у ЛЗ
<i>Књиге: „Земун некад и сад“, „Земунске улице“, Брошура „Провокације у пројекту“, Пинтерест – модели, макете</i>	<i>Обезбеђујем фотографије и разгледнице Земуна и нудим деци да разгледају и препознају поједина места у Земуну Идемо у градску библиотеку за позајмљивање књига о Земуну Покрећем са децом планирање и постављање основе за макету краја у којем је вртић</i>	<i>Штампане фотографије, старе разгледнице, географска карта, картони за макету, амбалажа, ситни каменчићи, велики папир за мапу кретања</i>	<i>Вршњаци из вртића који су правили Земунску регату, библиотекар, Позив родитељима „Пођите са нама кроз Земун“</i>	<i>Библиотека, Објекти у окружењу вртића</i>

Као што се види из почетног плана, након понуђеног материјала и неколико осмишљених активности, васпитачица припрема пано са провокацијом за истраживање.

За покретање теме/пројекта је важно да уочите повод који инспирише децу и на основу повода осмислите провокацију.

Шта је повод а шта провокација

- **Повод** је све оно што код деце изазива запитаност, што их заокупља, за шта су заинтересована. Бити упитан, заинтересован значи тражити смисао кроз проналажење веза, довођења у везу ствари, појава, појмова, да бисмо их разумели. Деца стално теже повезивању ствари, појмова, како би разумели себе и свет чији су део и то значи да се питају изнова и изнова. Различите ситуације у животу деце могу

изазвати њихову упитаност. То може бити нпр. ситуација у којој деца истражују како нешто функционише, развија се или мења и над тим су зачуђена; предмет, материјал, играчка коју је дете донело у вртић и што је заинтересовало другу децу; неки заједнички доживљај деце и родитеља; актуелни догађај у ближњем окружењу детета; ситуација игре у простору на отвореном у којој деца проналазе нешто из природе или се интересују за неки реквизит, справу, објекат... Васпитач препознаје упитаност, заинтересованост деце за одређену проблематику као могућност за истраживање смислено деци и на основу тога смишља и нуди могућу провокацију.

- **Провокација** (латински *provocare* - изазов) је уношење нечег новог (материјала, предмета, слика/фотографија, конструкција у простору, догађаја...) који „позива“ децу и подстиче их на акцију и истраживање у вези одређене проблематике. Провокацијом васпитач на одређени начин усмерава упитаност деце. То значи да провокација увек проистиче из пажљивог слушања деце и њихове упитаности и оног што деца налазе као смислено да истражују. Провокација због тога увек повезује, као „одговор“ васпитача на одређени доживљај деце, њихово претходно искуство, на неки догађај у ком су учествовали или су се њега заинтересовали и подстиче их да трагају и продубљују своје истраживање. Припремање провокације увек подразумева истраживање васпитача, због чега

такође говоримо о васпитачу као истраживачу. Провокација је нешто што призива и подстиче одговор или акцију. Осмишљена је тако да проширује или продубљује дечје јединствене идеје и заинтересованост за проблематику коју виде као смислену за истраживање. Када васпитач „уведе“ провокацију, пружа могућност деци да истражују - да практикују, тестирају, конструишу и деконструишу своје идеје и теорије.

Осмислите провокацију и слушајте. Укључите се и покушајте да разумете размишљање деце. Провокација ће изазвати промишљање, позвати децу на нове начине интеракције са физичком средином и вршњацима. Ако сигурност, поверење и поштовање чине темељ - онда је следећи ниво подршке управо у подршци радозналости и заинтересованости деце да се баве одређеном проблематиком. Када пажљиво слушамо и узимамо у обзир дечју перспективу, деца су посвећена учењу. Провокације у развијању пројеката подржавају развијање дечјих идеја. Не идеја васпитача, него дечјих! „Провоцирати“ значи усмерено подстаћи децу на акцију, на истраживање¹³. Материјали и средства које одаберете за провокацију откривају избор који прави васпитач као одговор на исказану заинтересованост деце да истражују одређену проблематику.

Васпитачица је као провокацију у пројекту „Водич кроз Земун“ поставила фотографије Земуна, географску карту са обележеним положајем Земуна, фотографије сателитског снимка и започету инсталацију: папир великог формата и на одређено место поставила фотографију вртића. Поред папира је поставила часопис са фотографијама краја у ком се налази вртић, амбалажне кутије и природне материјале. Од папира је изрезала контуре кецеље са џеповима на који су деца написала ЗЕМУН у које су стављали своје скице како да допуњују започету макету и своје листе са пописом потребних материјала.

Документовање процеса: панои, панели и инсталације

Између планирања и писања приче о теми/пројекту континуирано документујете процес развијања теме/пројекта кроз паное, панеле, инсталације у простору. Документовањем кроз паное, панеле и инсталације ви истовремено чините процес развијања теме/пројекта видљивим и прикупљате продукте (фотографије и забелешке) за писање приче о теми/пројекту.

Панои су оивичене површине намењене за излагање, израђене од различитих материјала, папира, плуте, платна, стиропора, картона, стакла, плексигласа. Панели су веће површине од паное, чија основна намена најчешће не служи излагању. То су на пример, доњи делови зидова, дрвене зидне облоге или облоге на степеништу, ниске преграде, посебно израђене плоче веће површине и сл. Инсталације су све тродимензионалне конструкције које васпитач поставља са децом у простору којима се документује одређени садржај и комуницира значење везано за развијање реалног програма.

¹³ Прилагођено према тексту Sally Haughey and Nicole, 2017.

Почетни панои

Кроз почетни пано/паное васпитач са децом документује отварање теме/пројекта.

Почетни панои могу да садрже:

- ✓ почетни назив теме/пројекта
- ✓ фотографије, постере, плакате, укључујући и оне које су постављене као провокације
- ✓ дечје продукти којима деца представљају своје искуство и доживљаје (цртежи, слике, фотографије, продукти деце од различитих материјала...) са кратким коментарима деце
- ✓ простор на панору за предлоге и идеје родитеља за тему/пројекат

У пројекту „Водич кроз Земун” васпитачица има више почетних панова на које поставља мапу којом су деца представила своју туру до Калварије, њихове фотографије док су се играли на Калварији и њихов заједнички цртеж Калварица са коментарима које су записивала деца.

На другом мањем панору деца постављају фотографије или цртеже своје зграде или куће у односу на вртић правећи својеврсну мапу стамбеног дела. На трећем панору деца постављају своје цртеже, забелешке или фотографије омиљених места у Земуну на која одлазе са родитељима и остављају поруке родитељима шта им је потребно као помоћ у истраживању.

Процесни панои

Кроз процесне паное васпитач и деца документују ситуације у којима продубљују своје истраживање и нове могућности које се стварају за истраживање у развијању теме/пројекта.

Процесни панои могу да садрже:

- ✓ фотографије различитих ситуација у којима деца истражују, заједно нешто стварају у оквиру дате теме/пројекта
- ✓ фотографије места и ситуација заједничког учешћа деце са другим одраслима и децом изван вртића уз кратак коментар васпитача (где су били и с ким или ко је био у групи, шта су радили) и коментаре деце или забелешке које записују деца која воле и умеју да пишу
- ✓ фотографије или неке продукте заједничког рада родитеља и деце или изворе и садржаје које су пронашли родитељи везани за тему/пројекат
- ✓ дечје радове настале у развијању теме/пројекта (мапе, скице, шеме, ..) уз коментар васпитача или забележен коментар који су дала деца (запажања, нова питања,...)
- ✓ забелешке које праве деца са васпитачем (подсетник за одлазак негде, датуми унапред договорених активности, посета у оквиру теме/пројекта..), а који дају паноу динамичан „радни“ карактер.

У пројекту „Водич кроз Земун“ васпитачица са децом на процесне паное поставља мапу кретања на којој деца цртежима и симболима обележавају места у околини вртића која обилазе и користе као просторе за истраживање.

Са проширивањем истраживања кроз процесне паное документована су различита искуства деце током истраживања, али и прикази свих места у Земуну која су деца истражила. Пано је својеврсни подсетник деци за планирање, нове идеје, као и основ за настајање летка „Водич кроз Земун“.

Панели

У пројекту „Водич кроз Земун” као панели за документовање коришћени су делови ограде степеништа као и доњи делови зидова, врата, платно.

Панел од платна као заједнички рад деце и васпитача у документовању њиховог доживљаја обиласка Земунског кеја садржи фотографије којима је документован процес настајања панела.

Инсталације у простору

У овом пројекту инсталације су служиле да деца и васпитачица документују искуство у истраживању кроз тродимензионалну форму. На пример, доживљај и сазнања истраживања Гардош куле у Земуну.

Инсталација „Путоказ” је настала из упитаности деце чему служе путокази и како помоћу путоказа могу да се оријентишу док се крећу кроз град.

Као инсталације за документовање различитих начина истраживања коришћене су макете („Крај у којем живим”), лампион (Земунски Гардош), светлеће коцке („Мој град ноћу”), који су доприносили видљивости процеса истраживања и подстицали децу и васпитачицу на тражење нових могућности за истраживање.

Прича о теми/пројекту

Шта садржи прича о теми/пројекту

Прича о теми/пројекту је наративни запис васпитача о томе како је започета тема/пројекат, како се развијала и завршила. Прича садржи текст као и фотографије којима се илуструју различите ситуације истраживања у оквиру теме/пројекта, почетни и процесни панони као и производи деце, васпитача, родитеља и других учесника у теми/пројекту. Фотографије, графикони, мапе, су интегрисани у текст. Прича о теми/пројекту као педагошка документација има своју структуру¹⁴.

Прича о теми/пројекту садржи:

Наслов (назив теме/пројекта можете формулисати на пример кроз метафору или као кратки исказ детета, или назив који сте ви и деца предложили; назив можете допуњавати и мењати током развијања теме/пројекта ако нађете адекватније решење).

Уводни део (кратко описујете: како је дошло до покретања теме/пројекта; промену у простору и уношење нових материјала који подстичу децу на истраживање, како су родитељи позвани да се укључе у тему/пројекат и наводите временско трајање тема/пројекта).

Разрада - опис развијања теме/пројекта (описујете како је текло развијање теме/пројекта. У опису ситуација направите избор одређених ситуација, јер није могуће описати све ситуације током теме/пројекта. У избору и опису ситуација настојте да представите: 1) „нит“ теме/пројекта; 2) заснованост изабраних и описаних ситуација на принципима развијања реалног програма. Ток истраживања у теми/пројекту документујте фотографијама и текстом (описом и коментарима васпитача, коментарима деце, коментарима родитеља, других одраслих) који одражавају њихову ангажованост и учешће у теми/пројекту. Тада користе све производе документовања које сте прикупили у документовању процеса развијања теме/пројекта.

Завршни део (представите ситуацију или активности које су биле завршне у теми/пројекту).

Запажања васпитача На самом крају приче изнесите своје запажање о теми/пројекту (посебно значајне ситуације и искуства за учеснике теме/пројекта, испуњеност ваших очекивања, тешкоће са којима сте се суочавали, као и увиде који ће вам служити за развијање следеће теме/пројекта).

Зашто прича о теми/пројекту

Прича о теми/пројекту вам омогућава да представите развијање једне теме/пројекта као истраживање, заједничко искуство, заједничко учење и сазнавање, које повезује смисао. То значи да представљате истраживање које деца виде као истраживање њима смислене проблематике и да представљате истраживање које је продубљено смисленим повезивањем њихових искустава а не ређањем издвојених активности и догађаја.

Прича о теми/пројекту вам омогућава да представите вашу перспективу развијања теме/пројекта али и да укључите глас деце, родитеља и других учесника, њихове идеје, предлоге, коментаре.

Прича вам омогућава да док је пишете учите из свог искуства, тако што поново пролазите кроз педагошку документацију коју сте прикупили током процеса развијања теме/пројекта. Када се враћате педагошкој документацији можете открити значење које нисте до тада уочили а можете открити и нове могућности за истраживање којих се нисте сетили током трајања теме/пројекта.

¹⁴ Упутство за структуру приче о теми/пројекту дато је у Правилнику о врсти, називу, садржају и изгледу образаца евиденција и јавних исправа и начину њиховог вођења, попуњавања и издавања у предшколској установи, 2019.

Како се долази до добре приче

Током процеса развијања теме/пројекта документовањем плана и документовањем кроз паное, панеле и инсталације ви прикупљате „грађу“ за причу о теми/пројекту. Због тога кажемо да се прича пише на крају теме/пројекта али настаје током процеса развијања теме/пројекта.

Дужина приче о теми/пројекту зависи од трајања теме/пројекта као и од тога колико сте ви као васпитач овладали праксом документовања, у смислу фокусирања на ситуације којима чините кроз причу видљивим принципе развијања реалног програма.

Не постоји савршена прича, али је наравно могуће написати добру причу. Добра прича је свака прича којом сте успели да верно прикажете процес истраживања кроз који сте прошли са децом а који је био за децу смислен и заснивао се на принципима развијања реалног програма датим у Основама. Она није збир издвојених појединачних активности већ као и свака добра прича има свој увод, свој процес развоја и свој завршетак.

Немогуће је написати добру причу из првог или другог пута. То не треба да вас обесхрабри већ да вас подстакне да преиспитујете шта сте кроз причу коју сте написали учинили видљивим а шта сте пропустили. Често се дешава да сте сувише „унети“ у приче које пишете и да не можете сами увидети шта би требало још истаћи у причи, а где се не мора улазити у претеране детаље. Могу вам помоћи колеге из вашег вртића као „верни, критички слушаоци ваших прича“. У документовању прича за учење је суштина да педагошку документацију имате прикупљену у процесу развијања теме/пројекта. Документовање кроз паное, панеле, инсталације је основ и „грађа“ за настајање приче.

Прича о теми/пројекту „Водич кроз Земун“ дата је као пример у прилогу овог приручника (Прилог 1). На примеру приче можете уочити да васпитач у причи користи педагошку документацију насталу током развијања теме/пројекта. Васпитач кроз причу о теми/пројекту представља искуство деце у истраживању као искуство које повезује смисао, као искуство које проширује и усмерава васпитач, а не као низ издвојених појединачних активности.

Прочитај поново причу или испричај некоме причу!

Анализирајте причу уз помоћ следећих питања:

У причи је образложен повод тако да се јасно види да је повод истраживање проблематика коју деца виде као смислену за истраживање?

У причи се уочава смислени ток продубљивања истраживања?

Ситуације истраживања у теми/пројекту су представљене тако да се види јединство доживљаја, мисли и акције?

У причи су представљене ситуације у којима деца иницирају истраживање, истражују заједно са вршњацима и другим одраслима?

Учешће других учесника у пројекту представља помоћ деци да одговоре на питања на која су наишли у свом истраживању?

У причи су представљена различита места у вртићу и у локалној заједници као места истраживања?

У причи имам запажање као поруку себи за наредни пројекат и следећу причу?

(Матрица на основу које можете самостално или са колегама из вртића преиспитивати како сте написали причу дата је у Прилогу 2).

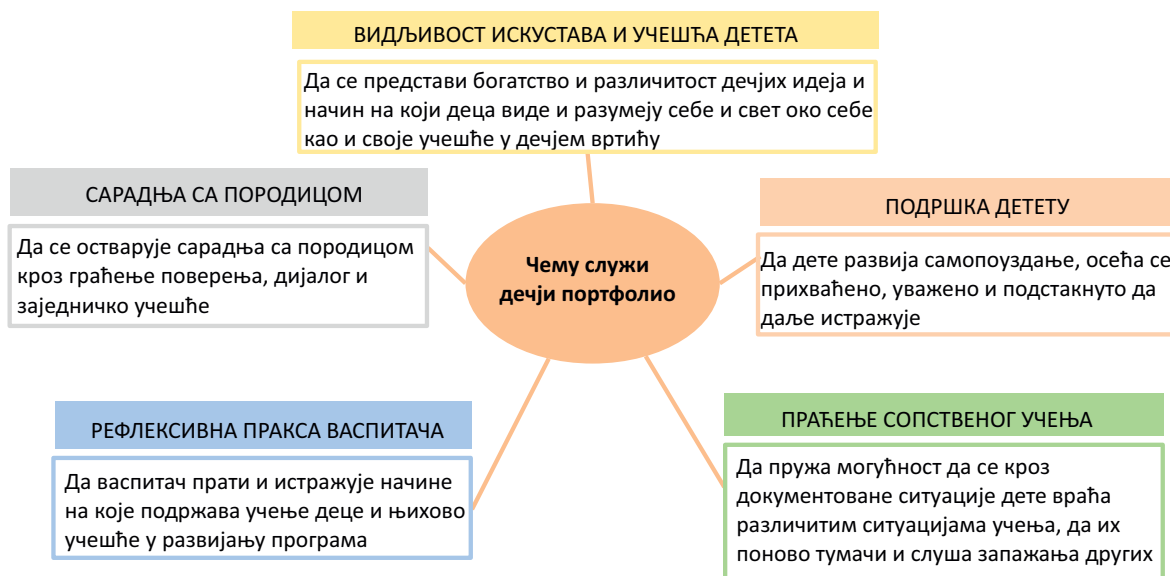
Како документовати учење детета кроз дечји портфолио

Шта је дечји портфолио

Дечји портфолио је кумулативна збирка различите документације о појединачном детету којом се гради персонализована прича о искуствима и учењу детета и контексту у коме се та искуства одвијају и подржавају током похађања вртића. То подразумева смислено повезивање елемената у дечјем портфолију у једну целовиту слику која вам помаже у разумевању аутентичног и јединственог искуства детета и његових начина учешћа у вртићкој заједници и промишљању како те увиде можете да користите за праћење, проширивање и продубљивање дечјег учења у процесу развијања програма.

Не постоји прописана форма и садржај дечјег портфолија. Ви сами или у договору са колегама правите избор у погледу форме дечјег портфолија (фасцикла, регистратор, кутија...) и његове структуре, а у избор појединих садржаја који уносите у портфолио укључујете дете.

Међутим, као део педагошке документације и дечји портфолио треба да одражава концепцију Основа програма „Године узлета”. Његове функције проистичу из функција педагошке документације у Основама програма и у осмишљавању структуре и садржаја дечјег портфолија то вам мора бити водилца.

Шта није дечји портфолио

Дечји портфолио није збирка насумично прикупљених дечјих продуката (ликовних радова, принтова, отисака...), фотографија које прате уопштени, типизирани коментари и забелешке васпитача, забелешке истргнутог појединог исказа детета, без јасне и смислене везе са разлозима избора и без разврставања по одређеној структури којом дајете значење појединачним унетим садржајима.

Сталним враћањем на питање чему служи дечји портфолио, односно у чему је његова сврха, јачате се у својој улози документатора - критички разматрате могуће целине у структурирању ове врсте документације, селектујете елементе који се ту могу наћи, промишљате начине на који се у портфолију рефлектује „глас детета“, повезивање са породицом и колегама, анализирате ове различите перспективе и слику о детету коју градите кроз дечји портфолио, као и како документовано постаје ваш алат у развијању програма и пружању подршке добробити детета.

Како градимо причу о детету кроз дечји портфолио

Дечји портфолио треба да буде кохерентна целина коју структурирате на начин којим се гради прича којом се документује и осветљава сва комплексност и детаљи у вези са јединственим искуством детета и његовог учешћа у вртићу. Портфолио пружа приказ дечјих свакодневних интеракција, искустава и активности у особеном контексту у коме се учење дешава - у конкретном простору и времену, у односима детета са физичким окружењем, вршњацима и одраслима.

Обликује се кроз дијалог васпитача и детета, родитеља и колега и у њему је фокус на јединственом позитивном искуству и гласу детета (поруке и значења добијена од деце, кроз консултовање са децом, слушање њихових вербалних и невербалних порука).

Укључивањем деце и породице у процес развоја дечјег портфолија доприноси се препознавању и уважавању интегритета, различитости и посебности сваког детета, развојних, културних, социјалних и других специфичности деце и њихових породица, као и јаких страна и потенцијала сваког детета, посебно узимајући у обзир потребе и подршку деци из осетљивих група. Представљена професионално, ова врста педагошке документације укључује перспективу детета и породице и користи се као одскачна даска за гледање уназад и планирање унапред.

Шта треба да обезбеди дечји портфолио

Кроз дечји портфолио омогућавате:

- да се представе и идеје детета и начин на који оно види и разуме себе и свет око себе као и своје учешће у дечјем вртићу;
- да се дете осети прихваћено, уважено и подстакнуто да даље истражује, када види да се документује и показује оно што оно испробава, ствара и оно о чему размишља;
- да васпитач прати и истражује начине на које подржава учење деце и њихово учешће у развијању програма;
- да се кроз документоване ситуације дете враћа различитим ситуацијама учења, да их поново тумачи и да слуша запажања других;
- да се кроз документовано види дечји допринос вршњачкој и вртићкој заједници којој припада;
- да се кроз дијалог и заједничко учешће у креирању педагошке документације, остварује чвршћа сарадња са породицом и граде односи поверења и узајамног уважавања;
- да дете и породица одласком из вртића добијају материјални траг као успомену на дететово учешће у вртићкој заједници.

Шта можете документовати кроз дечји портфолио

Коришћењем различитих техника документујете ситуације сарадње, интеракције детета са материјалима, доживљаје детета у вртићу којима дете придаје посебну важност, ситуације истраживања, податке које сте снимили, забележили или их је креирало дете током консултовања.

Не морате увек правити посебну документацију за дечје портфолије. Документацију коју већ имате, која је настајала током развијања пројекта, а коју сте користили за паное (фотографије, белешке деце, мапе, скице, шеме, цртежи, поруке родитеља...) као и фотографије продуката можете распоредити у дечјим портфолијима. Можете документовати:

- **омиљене просторе у вртићу, тренутке блискости са пријатељима**

У дечјем портфолију могу се наћи фотографије (као и шеме, туре...) који документују аутентичне ситуације заједничког учешћа у игри и истраживању са блиским пријатељима у просторима у вртићу, дворишту или локалној заједници који су детету посебно важни и који за њега имају лично значење, као и искази детета и белешке васпитача који документују зашто су детету баш ти тренуци, места, односи и вршњаци значајни. То могу бити различите ситуације у којима деца причају једни другима своја искуства, доживљаје, шале се и опуштају.

- **сарадњу са децом и одраслима у заједничким активностима**

Када са дететом разгледате фотографије које документују заједничке активности са вршњацима или одраслима, слушате како дете елаборира ове ситуације учења и учествујете у дијалогу са њим, откривате начине на који оно учи и изражава себе и како разуме и прихвата друге. Тиме детету шаљете поруку да је вама важно оно што оно испробава, ствара, као и начин на који то искуство заједно гради и дели са другима. Такође стварате прилике да се кроз документоване ситуације дете враћа различитим ситуацијама учења, да их поново тумачи и да слуша запажања других и размењује са другима о томе.

- **интеракције са материјалима, активности истраживања, продукте детета настале у темама/пројектима**

Документовање истраживања и игре којој се дете посветило, истраживања материјала и различитих начина изражавања, сведочи о начинима кроз које дете учи и о доприносу детета развијању реалног програма. Надопуњавањем ове документације осликавате и развој и јачање дететових потенцијала.

- **ситуације зачудности, радости и уживања у игри**
Документовањем оваквих ситуација можете покренути дијалог са колегама и родитељима као и властито преиспитивање шта је деци важно и како подржавати и развијати овакве ситуације и доживљаје. Тиме шаљемо поруку деци колико су овакве ситуације и вама вредне и важне.

- **учешће породице детета**
Документовање учешћа породице (заједнички тренуци у вртићу; учешће у заједничким активностима и акцијама; предлози, коментари, белешка или фотографија добијена од родитеља у оквиру пројекта... Прикупљањем и разговором са родитељима о избору и значењу ове врсте документације градите са породицом осећање припадања вртићкој заједници, увиде о ономе шта је детету и породици важно и континуитет за дете између породичног и вртићког контекста.

- **посебне догађаје везане за вртић и локалну заједницу (излети, прославе, акције)**
Документовањем учешћа и продуката детета и артефакта (улазнице, налепнице, писма...) омогућавате детету да прави траг својих искустава и доживљаја и сачува оно што је њему значајно.

Приче за учење

Можете правити приче за учење које ће ући у дечји портфолио. Приче за учење су пример садржаја документације у дечјем портфолију, један од могућих начина на који кроз документовање истражујете како дете учи, уочавате дететове јаке стране и развијате сопствену осетљивост за препознавање и подржавање диспозиција за учење.

Приче за учење су забелешке о процесу учења које праве заједно дете и васпитач. Оне пружају холистичку слику о учењу детета и помажу у подршци учењу. Приче за учење су блиске деци

и могу им помоћи да разумеју процес сопственог учења, а одраслима могу пружити увид у учење деце и помоћи им да осмисле начине подршке. Кроз причу за учење фокусирасте се на развој диспозиција за учење.

Шта су диспозиције за учење

Диспозиције за учење су устаљени обрасци понашања и мишљења којим се обликује карактеристичан начин на који градимо ново искуство односно учимо¹⁵. То је склоп понашања, мишљења и односа према учењу којим се подупире отвореност и спремност за учење: иницијативност, истрајност, радозналост и креативност, сарадња и преузимање одговорности.

Основна функција образовања у 21. веку није у преношењу одређеног скупа готових знања и вештина већ подршка развоју способности и посвећености целоживотном учењу у чему централну улогу има развијање диспозиција за учење. Диспозиције за учење нису урођена надареност или неко завршно стање које дете самостално досеже, него их дете развија кроз квалитетне односе са вршњацима, одраслима и са физичким окружењем у различитим ситуацијама делања.

¹⁵ Carr, 2012

Диспозиције за учење су осетљиве на подстицаје који долазе из окружења детета у вртићу - могу бити подржане или ослабљене односима и искуством које дете гради у вртићу са њему значајним одраслима и вршњацима.

У табели су дате кључне диспозиције за учење и параметри за поједине диспозиције¹⁶. Треба имати у виду да они могу бити узајамно преклапајући.

диспозиција	параметар
радозналост	развија посебна умећа или специфична знања истражује различите идентитете (бити «неко други») користи различите начине изражавања својих идеја поново представља исту идеју и искуство коришћењем других начина изражавања (цртеж, слика, покрет...) истражује нове ситуације иницира идеје којима се проширује истраживање истражује различите врсте писмености
сарадња	развија блиска пријатељства прихвата и уважава различитости ради заједно са вршњацима на задатку договара се и преговара са другима у активностима и игри конструктивно разрешава конфликт радује се свом доприносу и доприносу других прихвата помоћ других, следи инструкције
истрајност	преузима ризик испробавањем нових ствари показује истрајност у решавању проблема (не одустаје лако) конструктивно се односи према грешкама показује посвећеност у одређеним активностима прилагођава се и ужива у промени, у изненађењу или неизвесности тражи алтернативне начине у решавању проблема
одговорност	уме да брине о себи преузима личну одговорност у групи (преузима иницијативу, даје инструкције, тражи ангажовање других) показује бригу за друге уважава правила испољава бригу о окружењу препознаје праведност у одређеним ситуацијама и спремно је да се одупре неправди

**Шта подржавате
кроз подршку
диспозицијама за учење**

Кроз подршку диспозицијама за учење усмерава се на подршку добробити детета кроз односе и делање и подржавате:

- заинтересованост детета за различите појаве, културне артефакте, места, активности, људе;
- осећање уважености, прихваћености и активног припадања вртићкој и вршњачкој заједници;
- развијање стратегија учења које детету помажу да у учењу остане фокусирано и посвећено и да кроз то спознаје своје снаге и могућности;
- спремност детета да прихвата ризик и да се суочи са грешкама у учењу на конструктиван начин;
- да дете у учењу комуницира своје знање и умеће са другима користећи различите начине изражавања;
- да дете у учењу не подлеже рутинама и да учи тако што истражује и налази креативне начине решавања проблема;

¹⁶ Крњаја и Павловић Бренеселовић, 2017

- важност заједничког учешћа и сарадње кроз уважавање других, преговарање, узајамну помоћ и подршку;
- доношење одлука и преузимање одговорности;
- позитиван однос према учењу као задовољству и радости сазнавања.

Карактеристике прича за учење

- **афирмативне** - илуструју оно што дете може и испољава као своју снагу у одређеној ситуацији
- **формативне (развојне)** - из документоване ситуације се извлаче стратегије које дете користи у учењу у односу на дате диспозиције, на основу којих се осмишљава даља подршка учењу.

Приче за учење су:

- **сарадничке** - засноване на консултовању и заједничком одлучивању детета, васпитача и породице
- **вишеперспективне** - укључује дечју перспективу о ситуацији учења, перспективу васпитача и других учесника одређене ситуације учења, перспективу породице

Када настаје прича за учење

Прича за учење настаје из ситуације делања детета у којој дете разрешава неки проблем, сарађује са вршњацима и одраслима, открива ствари и истражује их на нов начин, посвећено је некој активности или изражава радост и задовољство својим учешћем у активности и показује да уме да пронађе начине/стратегије како нешто да уради.

То је ситуација у којој дете проналази нови и себи смислен и својствен начин да сарађује са другима, испољава радозналост, посвећеност, истрајност, преузима и дели одговорност¹⁷. Прича за учење може бити индивидуална (када се односи на једно дете) и групна (када се односи на заједничко учешће више деце и/или одраслог).

Шта чини причу за учење

Прича за учење има структуру коју чине четири дела:

- **documents ситуација учења применом различитих техника.** То може бити: а) фотографија, мапа, цртеж, слика..., које направи дете или васпитач или б) белешка васпитача као кратак опис ситуације
- **консултација са дететом:** забележени коментар детета о ситуацији, активности или продукту (шта то представља и зашто му је то важно)
- **тумачење:** процена васпитача коју диспозицију и у оквиру ње који параметар илуструје одабрана ситуација учења
- **подршка:** предлог васпитача за даљу подршку

Шта није прича за учење

Не постоји један начин да се исприча прича о учењу, али не може свака забелешка бити прича за учење. Прича за учење није процена детета и дететових способности. Она је пре свега усмерена на истраживање и промишљање васпитача о томе како дете учи и посебно, на преиспитивање и промишљање о квалитету средине за учење (физичког простора, квалитета

односа, стратегија васпитача - поступака моделовања, подупирања и проширивања) којима се подржава однос детета према учењу и развој диспозиција.

Прича за учење није ни прича о дететовим интересовањима, о нечему што дете уобичајено или најчешће воли да ради на устаљени начин. Диспозиције за учење не одражавају само преференције детета (шта оно воли да ради) већ пре свега спремност детета да буде активни учесник у одређеној ситуацији, да преузме иницијативу, да испољи вољу, знање и умење, да налази нове и оригиналне начине који воде креативном решавању, да буде истрајно и да уме да сарађује са другима.

¹⁷ Крњаја и Павловић Бренеселовић, 2017

Како правимо причу за учење

✓ **Почните са фотографијом, цртежом детета или вашом кратком забелешком описа ситуације.** Писање приче за учење може иницирати васпитач, дете или родитељ. Ситуација учења се може документовати фотографијом коју праве одрасли или дете, или графичким изразом детета (цртеж, слика, скица, кратки запис) или белешком васпитача. Ако користите белешку уместо фотографије или графичког израза детета кратко опишите ситуацију и активност детета или више деце у тој ситуацији. Забележите где и када се ситуација учења догодила.

- ✓ **Слушајте главног актера приче.** Прича за учење увек има главног јунака, актера и његову перспективу догађаја. То је дете о чијим диспозицијама за учење правите причу. Позовите дете - актера приче, да исприча шта се догодило и зашто је то искуство њему важно и забележите коментар детета. Уместо коментара детета можете забележити реакцију детета у ситуацији која је приказана фотографијом или вашом забелешком.
- ✓ **Питајте за друге актере приче.** То може бити вршњак или одрасли који учествује у тој ситуацији. Обратите пажњу на њихову интеракцију, сарадњу и дијалог, посебно у групним причама за учење.
- ✓ **Анализирајте ситуацију повезивањем са диспозицијама учења.** Идентификујте и означите диспозиције на које се искуство учења у овој ситуацији односи. Фокусирајте се на поједине диспозиције учења са којима се искуство детета може најдиректније повезати, јер ако се „расплинете“ и повежете искуство детета са великим бројем диспозиција, прича за учење ће бити сувише општа и изгубити поенту. Забележите кратко ваше запажање зашто је ова ситуација учења важна за развој дететових диспозиција.
- ✓ **Предложите могућности.** Дајте кратко предлог како ћете даље подржати развој диспозиција које сте означили у причу за учење. То може бити идеја како ћете реорганизовати простор, чему ћете се више посветити у односу са дететом, предлог за проширивање истраживања кроз додавање материјала или укључивање вршњака или одраслих, одлазак на друго место учења... Предлог подршке дајте на основу свог запажања и дететовог тумачења ситуације. Подршку повежите са поступцима датим у поглављу Стратегије васпитача - заједничко развијање програма у Основама програма „Године узлета”¹⁸.
- ✓ **Дајте оригинални наслов приче.** Наслов треба да је кратак, по могућству маштовит и са јасном поруком по којом се прича памти (нпр. „Никола градитељ”) и да упућује на испољену јаку страну детета у учењу. Подстакните дете да смисли наслов приче за учење и помозите му, ако је потребно, својим идејама или дајте наслов на основу коментара детета.

Примери из прича за учење¹⁹

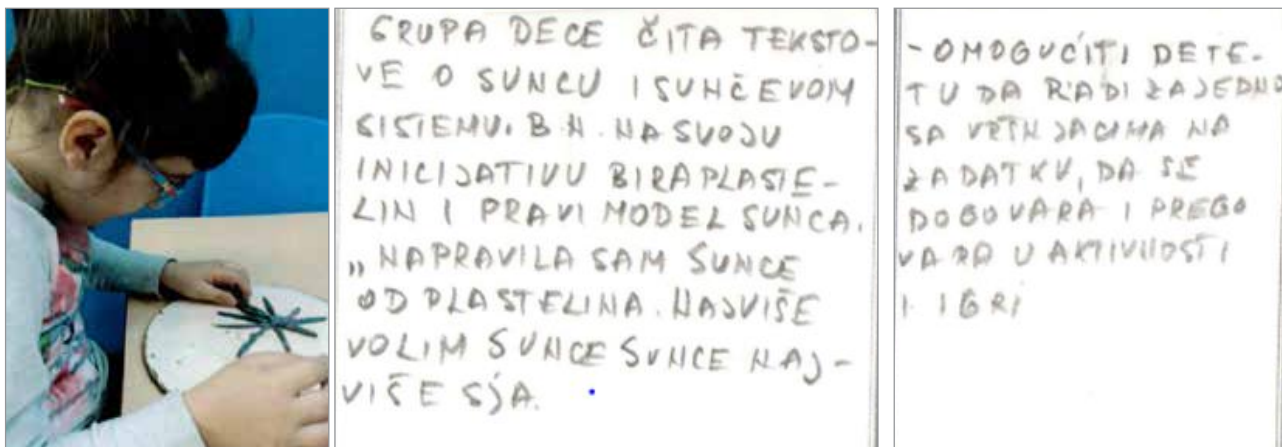

Записани коментар детета:

Ту сам се играо капетана.
Користио сам кадицу за бебе
да ми буде чамац.
Имао сам капетанску капу,
мантил за пливање.
Ова марама ми је палуба
да вежем брод.

¹⁸ Основе програма „Године узлета”, 2018:43

¹⁹ Пример комплетног обрасца са причом за учење можете видети у прилогу

Све ово документовати за свако дете? А колико чега?

Портфолио сваког детета је јединствен и одражава искуство детета и могућности учешћа које има у програму.

У том смислу неће бити исти портфолио за свако дете. Нема прописаних количина педагошке документације јер би то било супротно концепцији Основа програма и датом приступу документовању. Суштина је да оно што документујете буде смислено, да дете учествује заједно са вама у развијању портфолија, али не само као неко ко ствара продукте за документовање, него као учесник којем је портфолио доступан и у физичком смислу и у смислу његових тумачења шта документовано њему значи.

Зар документовати оволико само због успомена?

Вероватно сви волимо да гледамо старе породичне фотографије које нам буде успомене. Често нам изгледа да и деца на тај начин разгледају своје портфолије и другу педагошку документацију. Али, када их питате, док гледају неку фотографију о претходним искуствима, деца су подстакнута да се присећају и артикулишу своја искуства и доживљаје, да објасне оно што су рекли и да опишу своја размишљања или одређене детаље. На тај начин портфолио омогућава самопраћења учења од стране детета, комуницирање својих искуства другима, на пример родитељима, изградњу идентитета и континуитета у припадништву и учешћу у вртичкој заједници.

Уосталом, нису ли успомене проживљено искуство које нам отвара путеве нових искустава?

²⁰ Девојчица је уписана по ИОП и први пут показује да учествује у дешавањима у групи

Развијање праксе документовања

Чини вам се да вам је све јасно око документовања према Основама програма, али ипак нисте задовољни како вам то иде у пракси?

Пракса документовања се не може развити и усавршити „преко ноћи“. То је пут који захтева испробавање, учење и време. Пут развијања праксе документовања састоји се из више могућих путања кретања које су повезане, надограђују се једна на другу и понављајуће су. Свака следећа путања подразумева да сте овладали претходном. Пут развијања праксе документовања приказан је на Слици 1 као спирала. Док се крећете путем развијања праксе документовања важно је да познајете и разумете путање које граде овај пут.

Слика 1. Пут развијања праксе документовања

Многи од вас ће овај развојни пут праксе документовања пролазити тако да су вам неке путање већ добро познате, да сте њима већ овладали и да нема потребе да их изнова пролазите. То зависи од тога како сте раније приступали документовању и какве сте услове имали за документовање. Ваше различито искуство значи да се ви на том путу не морате увек кретати полазећи испочетка најдужом путањом и увек све радити изнова, али и да не можете сматрати да владате праксом документовања у складу са „Годинама узлета“ уколико останете на првој, другој, или трећој путањи.

Схватате да се приступ документовању у складу са Основама разликује од приступа документовању као обавези, разумете функције и карактеристике педагошке документације у развијању реалног програма, али не можете то да постигнете у својој пракси документовања? Имате тешкоћа, као и многи други, док покушавате да научите „нови језик“ документовања? То су знаци да је потребно да промислите о свим путањама у развијању праксе документовања, да препознате где сте застали и да са својим колегама у пракси потражите начине како превазићи тешкоће. Али, то је и знак да вас тешко неко може убедити да је документовање алат развијања реалног програма ако то искуство нисте проживели у својој пракси. Због тога крените на пут!

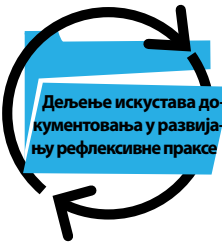
Васпитачи у развијању праксе документовања пролазе различите тешкоће и често је потребно разрешити низ дилема и тешкоћа па да можете себи да кажете, „користим документовање као алат развијања реалног програма и рефлексивне праксе“. Тешкоћама, које вам на почетку делују непрестиве, нећете се враћати након што нађете решења којима ћете бити задовољни и која су у складу са Основама. Због тога, прихватите документовање као истраживање у развијању реалног програма!

Путање којима ћете се кретати на путу развијања праксе документовања су: 1. прихватање документовања као свакодневне праксе; 2. коришћење технологија и визуалног представљања; 3. фокусирање на видљивост програма; 4. повезивање документованог са креирањем нових могућности; 5. развијање рефлексивне праксе кроз дељење са другима искустава документовања.

На Табели 1. Дате су основне карактеристике појединих путања и вредности на којима се свака од њих заснива.

Табела 1. Пут развијања праксе документовања

Путања	Карактеристике	Вредности
 Документовање као свакодневна пракса	Често се питате: „Шта заправо треба да документујем?“ На почетку документујете много детаља, имате „хрпу“ продуката документовања, имате тешкоћа да издвојите шта намеравате да покажете педагошком документацијом и како да организујете податке. Суочени са дилемама и забринутостју „да ли је то добро и шта треба“, тешко вам је да селекујете и држите фокус.	Документовање као процес
 Коришћење технологија и визуелног представљања	Истражујете потенцијале технологија у документовању и настојите да што више визуално представите продукте који представљају различита искуства и догађаје. Већина фотографија је приказана на паноима или је убачена у портфолиа деце. Видео снимци се постављају преко мрежа или неког медија у вртићу као снимљене презентације и приказују се деци и родитељима.	Култура употребе дигиталних технологија у документовању Сврховитост визуелне поруке
 Фокусирање на видљивост програма	Овладавате усклађивањем сврхе педагошке документације са полазиштима Основа програма - кроз педагошку документацију се види слика о детету, развијању програма, знате шта намеравате да документујете и знате да правите избор тако да документовањем „хватају“ слике о детету, учешћу, сарадњи, учењу као истраживању	Видљивост потенцијала детета, заједничког учешћа, заједничког доприноса, видљивост процеса учења
 Повезивање документованог са новим могућностима	Продукти документовања представљају догађаје и искуства на основу којих тумачите шта таква искуства значе деци и породици и шта можете планирати даље као проширивање тих искустава. Правите описе искустава као процес истраживања смисленог деци, који вам омогућавају да представите целу причу са почетком, средином и крајем, ослањајући се на документовање. Повезујете претходна искустава са новим могућностима за стицање искуства у реалном програм. Планирање је повезивање претходног искуства са мноштвом отворених могућности и због тога је креативан процес	Документовање као алат развијања реалног програма и као инвентиван и креативан процес

 <p>Дељење искустава документовања у развијању рефлексивне праксе</p>	<p>Размена тумачења документованог кроз постављање питања, критичко преиспитивање и промишљање начина повезивања документованог са креирањем нових могућности у развијању програма. Подстичете себе и друге да наставите да промишљате о документованим искуствима и значењу које им ви придајете у развијању програма, преиспитивањем: колико је документовање усклађено са принципима развијања реалног програма датим у Основама и колико документовани продукти одражавају те принципе и/или шта документована искуства показују у односу на полазишта Основа</p>	<p>Документовање као алат развијања рефлексивне праксе Грађење „практичне теорије“ о значају и функцији документовања у развијању реалног програма</p>
--	---	--

1. Прихватите документовање као свакодневну праксу

Почетак пута развијање праксе документовања у складу са Основама је да прихватите документовање као свакодневну праксу, нешто што је саставни део вашег редовног рада. Када овладате тиме да документовање постане део ваше свакодневне праксе, онда је то интегрисано у ваш однос према документовању и не морате се враћати на почетак. Или на пример, ако сте једном решили тешкоће и овладали приступом како да се у документовању фокусирате да представите видљивост програма, нема потребе да идете поново том путањом.

Документовање као свакодневна пракса настаје насупрот документовању као обавези. Намера да се документује - превазилази документовање као обавезу и техничке разлоге вођења документације („да испуним празан папир неким текстом и фотографијом“; „преписујем оно што сам раније написала“; „преузmem већ написан план или причу“; „једном морам сести да испишем ту документацију а никако да кренем“; „носим за собом тамо-вамо радну књигу а стално одлажем и никако да седнем да пишем“).

Чему то уопште служи?

На почетку, вероватно нећете размишљати шта вам документовано обезбеђује у осмишљавању нових могућности у развијању реалног програма. Још увек сте запитани чему то служи и зашто то морате да радите. У одлукама о развијању реалног програма у почетку ћете се можда више ослонити на претходну праксу и искуства или ћете изабрати да следите

те или преузмете пример колега. Документовање као свакодневну праксу у почетку можете доживети као „додатак“ и питати се: „Одакле ми време да све то радим?“. Када родитељи и деца почну да запажају и реагују на фотографије или паное и инсталације које показују шта сте радили, то ће бити први знаци препознавања сврхе документовања. Све оно кроз шта ви и деца изражавате доживљаје, идеје, искуство, сазнање (цртежи, мапе, фотографије, забелешке, скице,...) - то јесте педагошка документација! Педагошка документација у складу са Основама није нешто што пишете одвојено од оног што радите и што настаје мимо оног што вам се догађа у вртићу. На пример, када су се у оквиру пројекта „Стаза“ деца из једне групе играла са децом из друге групе игре „крени слатком стазом“, они су оставили бомбоне на разним местима у дворишту вртића, затим су направили мапу дворишта и обележили „слатка места“ а потом су њихови другари из друге групе, служећи се мапом, тражили бомбоне и уцртавали „слатку стазу“ у дворишту.

Мапа дворишта и доцртана „слатка стаза“ су заједнички продукт деце две групе и њихових васпитача. Они су мапу поставили на пано, васпитачи су записали кратко појашњење шта су радили у тој игри а нека децу су дописала неколико својих коментара и порука, позивајући другу децу из вртића да наставе игру. Управо су се бавили документовањем и израдили су педагошку документацију!

Планирате тек два, три корака унапред

се остварује оно што сте планирали, питате се какве све могућности за истраживање могу из тога да проистекну и надограђујете ваш план.

План је више од планирања активности

укључити, које материјале и средства ћете понудити, како ћете се ви укључити заједно са децом у истраживање и када. То је планирање дана које одражава не само осмишљене активности са децом него синергију односа различитих учесника, времена, различитих места, избора различитих материјала и средстава, вашег учешћа у заједничким активностима са децом.

Документовање није само фотографисање

кој ситуацији коју хоћете да документујете. На жалост, немају сви вртићи ову опрему, нити су васпитачи ти који треба да је обезбеде. Док се не реши питање опреме, увек ћете користити свој телефон, али то не може бити коначно решење. Поседовање барем минималне опреме мора постати стандард и тај приоритет треба истицати у свакој прилици. Али то не може бити оправдање да документовање не постане део ваше свакодневне праксе. Не заборавите, документовање обухвата и планирање и развијање и праћење процеса кроз паное и панеле и коришћење низа других техника осим фотографисања.

Мислите о потенцијалу свакодневних ситуација

издвојити значајан тренутак? Може вам се десити да сте унапред издвојили шта је важно документовати и да док чекате да „ухватите“ тај тренутак присуствујете ситуацији у којој деца нпр. заједно праве конструкцију или помажу једни другима, договарају се, или су запитани и уживају у неком изненађењу, или воде пријатан разговор за време оброка, или су нешто открили док сте заједно у шетњи. Због тога је добро да запажате и размишљате о потенцијалу свакодневних ситуација у смислу: шта оне значе деци, зашто би и коме било важно да то документујете, шта свакодневне ситуације говоре о програму. Тако избегавате да budete ограничени само оним што сте унапред смислили да документујете. Ако је почетак развијања праксе документовања прихватање документовања као свакодневне праксе онда је прво то - учините свакодневну праксу у вртићу видљивом кроз документовање!

С чиме се суочавају васпитачи на почетку документовања?

Где ти је телефон ?!

У пракси се дешава да баш када се деси нешто значајно у групи васпитач нема телефон или фото апарат при руци.

Негде се затурио у хрпи папира на столу или је остао у торби и док се пронађе - све је прошло и тешко ће се поновити на исти начин!

Промакло је, али се из тога питајте шта вам је ту било важно и зашто сте то сматрали значајним? И, зашто је важно имати „алат при руци“?

Васпитачи који су прешли на овај приступ документовању кажу да им је требало времена да се навикну на фотоапарат, али да им је такође требало времена да се навикну да фотоапарат, односно телефон имају при руци. Опрема пре свега! У свакој прилици наглашавајте то и ставите то као приоритет у опремању вртића. Истовремено настојте да алат који тренутно имате (барем оловка и папир или лични телефон) буду стално уз вас.

Ништа не пропуштај, све снимај!

На почетку документовања, из стрепње да ћете пропустити нешто важно и у настојању да не промакну значајни тренуци, васпитачи почну да праве јако много фотографија. Да би се зауставили (углавном због тога што није било средстава за штампање фотографија) било је неопходно поставити питање, које и какве поруке о програму шаљем фотографијама? Васпитачи су некад у ситуацији да при анализи великог броја фотографија схвате да немају ни једну којом би на пример, илустровали принципе развијања реалног програма!

Потребно је да се запитате, шта поручујемо оним што документујемо да нам је важно у програму?

Па шта ћемо онда са наизглед бескорисним фотографијама?

Пробајте на пример: прикупили сте неке „трагове“ на основу којих можете да почнете да размишљате о развијању програма - не може се размишљати у вакуму! Размотрите где бисте фотографије могли да употребите, а да имају врху и с ким бисте могли да их поделите, коме би то било важно?

Не могу бити све време сниматељ, морам да радим са децом!

Оправдање, несналажење или линија мањег отпора? „Шта ћу, не могу бити само сниматељ, морам да радим са децом!“. И то је тачно. Када сте концентрисани на учешће са децом немогуће је да истовремено мислите о документовању.

Пробајте на пример: понудите деци да документују (да фотографишу, скицирају, направе мапу, запишу на паноу она деца који знају да пишу,...); ослоните се на помоћ другог васпитача са којим радите или сарађујете; направите план себи (у овој ситуацији учествујем и треба ми помоћ око документовања... у овој ситуацији ја документујем нпр. како деца истражују материјале које смо им понудили).

Планирам два, три корака, а шта ћу цео дан?

Чини вам се да вам прича неко ко никада није радио са децом?! Два, три корака, па то се уради за једно пре подне и шта ћу онда? Боље да испланирам што више - та мисао вас води јер хоћете да budete одговорни. То је разумљиво! Али из намере да будемо одговоран васпитач често журимо и већ на почетку теме/пројекта испланирамо десетак активности из којих планирамо какви ће продукти да настану, не остављајући простора за истраживање.

Пробајте на пример: испланирајте како ћете деци омогућити аутентични доживљај који ће их подстаћи да истражују, испланирајте место где ћете отићи, кога је потребно да укључите, шта је потребно да обезбедите, како ћете се ви укључити као учесник. Некада ће вам требати пола дана само да некуд одете са децом или да бисте са децом прикупили неке рестлове! Некада и цео дан! Али то је важно, јер без доживљаја, аутентичног искуства и инспиративних материјала нема учења!

И пажљиво пратите идеје деце и других учесника које настају а онда мислите о томе шта можете урадити да их подржите. Не журите, тражите што више начина на које можете нешто испробати и што више различитих материјала које деца могу истражити и кроз које се могу изразити.

2. Користите дигиталне технологије и визуално представљање

У постојећој пракси познато нам је како у већини наших вртића изгледају огласне табле и панои и чему они служе. Истраживање потенцијала коришћења дигиталних технологија доприноси да проширујемо начине и могућности документовања кроз визуелно представљање.

До сада сте углавном користили оловку и папир у документовању. Живимо у времену сликовног представљања. Потребно је пуно писати да би се представила једна ситуација, а само једна фотографија или кратки видео клип је може далеко уверљивије

представити и ваша порука ће бити јаснија. Користите их у документовању да бисте учинили доступнијим оно што се тешко може пренети писаном речју. Фотографије и видео снимци обезбеђују вернији, детаљнији и прихватљивији приказ него белешке, због тога је потребно да истражите како их све можете користити у документовању. Технологије у документовању помажу да педагошку документацију учините комуникативнијом у поређењу са текстуалним представљањем.

Мењајте старе навике

Први покушаји визуалног документовања углавном следе постојећу праксу, понавља се оно што сте и претходно радили у документовању. Многи васпитачи праве украсне оквире за паное или праве украсне оквире од разнобојних папира за ликовне радове деце, или од папира израђују цветове, облаке или друге облике које сматрају привлачним и пригодним за

одређену прилику. Ако је то доминирало до сада у вртићу и сви су некако навикли на такве приказе и декорације, вероватно је да ће се још неко време појављивати такви детаљи. Наравно, то се тешко може довести у везу са сврхом документовања у складу са Основама програма и очигледно је да је у вртићу потребно да се запитате чему то заправо служи? Шта тиме поручујемо деци, родитељима, учесницима изван вртића? Шта тиме поручујемо да је нама важно у програму?

Мислите на поруку коју желите да пренесете

У визуелном представљању документованог овладавајте умењем да кроз документовано јасно пренесете поруку о програму. На пример, на паноима или панелима, важно је да настојите да дође до изражаја порука коју хоћете да комуницирате преко тог паноя или панела. Ако папирима које сте ви савили у одређене облике, исцртаним цветовима, великим бројем фотографија

скрећете пажњу, „затрпавате и прекривате“ оно што хоћете да истакнете, ви онемогућавате да дође до изражаја основна порука.

У визуелном представљању:

- Стално преиспитујте себе: „Шта хоћу да поручим и шта хоћу да други виде?“, јер ће вам то помоћи да уклоните сувишне детаље како би се тај фокус очувао
- Визуелна поставка на вашем пану или панелу коју „читају“ други и коју комуницирате са другима треба да буде тако распоређена да редоследом и организацијом омогући да други добију ону поруку коју хоћете да пошаљете. Због тога размишљате о томе којим редом сте поставили фотографије и шта тај редослед поручује, на шта хоћете да се поглед фокусира, шта одвлачи пажњу, какав је однос текста и слике... Када добро комуницирате визуелно имате веће могућности да родитељи, деца и ваше колеге обрате пажњу на документовано и да чујете њихово запажање.

Треба се ослободити „претходне“ естетике!

У вртићу су васпитачи осликали велике површине зидова, или су украсили паное прецизно изрезаним детаљима у складу са годишњим добима. Ово је типично за већину васпитача који почињу да развијају праксу документовања и још увек недовољно уочавају сврху документовања, као и да ту врсту представљања сматрају естетиком.

У једном вртићу смо на улазу наишли на велике цветове од папира које је направила васпитачица. Када смо питали чему служе, рекли су нам да васпитачица воли естетику и воли да вртић „лепо“ изгледа. Васпитачица је у разговору навела да је њој најтеже било то да се ослободи естетике коју је неговала у уређивању паное - папири разних боја као подлоге за радове, савијени по угловима под конач, прецизно изрезана слова које је писала на разнобојним картонима као називе изложбе радова на панону...

Пробајте на пример: погледајте у свом вртићу где се све налазе примери рада васпитача и запитајте се, шта смо хтели да поручимо деци и родитељима, шта хоћемо да они виде и зашто им је то важно? Користите увек једноставан формат за визуелни приказ, користите језик прилагођен родитељима како би разумели шта радите у развијању програма и визуелно истакните поруку коју шаљете у први план, редоследом и распоредом документованих продуката.

Шаренило и шаренило!

Ако сте некада коментарисали да је одређени простор „престимулативан“ са превише „шаренила“ запитајте се шта показује шаренило, шта се истиче? Уочили сте да су зидови и површине у заједничким просторима пуни разних продуката. Без икакве анализе и објашњења и довођења у везу са принципима развијања реалног програма ови „шарени продукти“ могу створити осећај хаотичног нереда и могу слати поруку „не знам куд пре да погледам“... Али, можда се ради о шаренилу са другачијим функцијама?!

Пробајте на пример: анализирајте да ли је присутно мноштво усмерено на то да служи за истраживање, да омогућава деци и одраслима да се играју, да омогућава да се постављено комбинује, мења, да истиче заједнички допринос и заједничко учешће деце и одраслих? Дакле, анализирајте шта све детету омогућава шаренило. Велика је разлика да ли нам нешто служи само као декорација или има своју функцију у подршци истраживању, заједничкој игри, истицању заједничког доприноса.

Фотографије? Па то није дозвољено!

У једном вртићу документовање кроз фотографије није дозвољено, јер није дозвољено фотографисање! Ради се о заштити приватности и права детета! Чак се ни на продуктима деце не смеју записивати подаци о деци! Некада претерујемо у правилима због тога што немамо праву аргументацију или не разумемо сврху одређеног поступка.

Пробајте на пример: Документовање фотографисањем је опште прихваћени начин документовања, фотографија се користи у документовању јер обогаћује представљање развијања програма, нешто што тешко може да се комуницира писаним порукама. Документовање фотографијом је значајно за саму децу (Погледати поглавље о фотографији) Када ви као васпитач довољно аргументовано представите родитељима функцију документовања кроз фотографисање онда сигурно добијате дозволу да фотографије користите у вртићу.

Да ли бисте нам одштампали фотографије?

Васпитачи документују кроз фотографије тако што фотографишу својим мобилним телефоном и тако превазилазе недостатак опреме у својој групи. Али, проблеми настају када је потребно одштампати фотографије у боји. Најчешће се то претвори у лично сналажење васпитача и приватне контакте, што спречава васпитаче да више документују кроз фотографије.

Пробајте на пример: Штампаче фотографија није приватна ствар васпитача, потребно је да имају адекватну опрему (штампач, тонер у боји,...) и обезбеђена средства за одржавање те опреме. Уколико то немате обезбеђено, а док се не обезбеди кроз набавке, потребно је да стручни сарадници и директори направе споразум о сарадњи или донацији са на пример, фотографском радњом, малом штампаријом, или договор о копирању и умножавању материјала кроз коришћење технике коју има локална управа.

Свима понудите ваљану аргументацију зашто је то важно у примени Основа програма. То ће бити корак којим ћете промовисати предшколско васпитање као пројекат локалне заједнице, а помоћи ћете документовање.

Од велике помоћи може бити и електронска апликација за документацију која је припремљена у складу са Основама програма „Године узлета“.

Како до опреме?

Размишљајте на заједничком састанку, како да иницирате набавку технике која вам је потребна за документовање - тражите начине за побољшање и иницирајте акције!

Кроз документовање се различито обрађате различитим учесницима!

Када документујете процес развијања програма у вашој групи, важно је да одлучите како да га прикажете на начин који одговара „публици“, значајан је за њих и подстиче их на учешће. За млађу децу, на пример, панели на којима документујете развијање програма имају више фотографија и њихових продуката него писаног текста. Панои на којима документујете истраживање деце у групи, морају бити приказани на приступачном месту унутар или изван собе.

3. Фокусирајте се на видљивост програма

У постојећој пракси познато нам је како у већини наших вртића изгледају огласне табле и панои и чему они служе. Истраживање потенцијала коришћења дигиталних технологија доприноси да проширујемо начине и могућности документовања кроз визуелно представљање. Шта сте учинили видљивим у вашој педагошкој документацији, то је питање које смо већ поставили. Ваша педагошка документација је „огледало“ реалног програма који развијате. Учинити програм видљивим кроз документовање је више од приказивања оног што се догодило, то је и

представљање мноштва идеја и могућности које сте планирали на основу документованог, безброј питања која сте ви или други учесници отворили кроз тумачење документованог, као и низ слика које сте кроз документацију осликали о детету, програму, о вама као стручњаку који усмерава развијање реалног програма.

Али, први покушаји документовања могу се сводити на набрајање активности, или набрајање исказа деце или на површно описивање ситуација. На пример, први покушај писања приче о теми/пројекту може бити само набрајање, ређање активности: „...Посетили смо школу и тамо смо са другарима из првог разреда писали слова и рецитовали песмице, видели смо како изгледа учионица и шта се носи ушколској торби. Затим смо посетили библиотеку, тамо нам је библиотекарка причала о лепим књигама...”

Или ћете можда записати само „површину“ оног што се догодило као у следећем примеру: „... Већ сутрадан појавио се један сандучић за поруке а онда су родитељи спонтано почели да доносе сандучиће за поруке...”, без истицања смисленог повода укључивања родитеља на овај начин или без тумачења како је то помогло деци у истраживању или у чему је ту препознатљив заједнички допринос.

Учините видљивим континуитет програма

У настојању да учините развијање реалног програма „видљивим” ви све више овладавате документовањем кроз које се види слика о детету, заједништву које граде деца и одрасли, развијање теме/пројекта. Знате шта намерава да документујете и знате да правите избор тако да документовањем „хватате” слике о детету, заједничком учешћу и сарадњи у заједници деце и одраслих, учењу као истраживању.

Полазећи од тога да документовање развијате у смислу „узајамног слушања“ које је учињено видљивим²¹, ви се кроз документовање фокусирасте на односе који настају између деце, деце и одраслих и онога што је речено и урађено, укључујући материјале и простор. Ваша педагошка документација чини видљивим не само активност детета и/или васпитача, него и видљивост континуитета и смислену повезаност искустава деце у развијању програма. Покажите како нове могућности у програму проистичу из разумевања и промишљања претходног искуства.

Омогућите видљивост за све учеснике

Фокусирање да учините видљивим процес развијања програма подразумева вашу спремност да оно што сте документовали „изложите другима“ и то је неопходан корак ка развијању рефлексивне праксе кроз документовање. Учинити реални програм који развијате видљивим другима значи да подстичете њихове интерпретације, одговоре, предлоге, који се не би јављали да им оно што сте документовали није „видљиво“. Видљивост развијања програма умањује вашу професионалну изолованост у односу на заједницу у вртићу - децу, родитеље, колеге са којима радите.

Учините видљивим процес истраживања

Да бисте развијање програма учинили видљивим представите кроз документовање процес истраживања у теми/пројекту. Крените од почетне идеје а онда покушајте да покажете како су се предлози проширивали. Фокусирајте се на: ситуације у којима деца истражују и користе различите материјале - тако показујете да подстичете учење кроз истраживање; ситуације у којима се деца играју материјалима и продукцима везаним за пројекат - тако показујете да је игра инспирација за истраживање и истраживање инспирација за игру; различите продукте деце (скице, мапе, цртеже, инсталације) - тако показујете потенцијале детета да се изражава на различите начине. Направите довољно места, обезбедите довољно велику површину да би сте представили како је текло истраживање.

На пример, панел кроз који је васпитачица документовала развијање пројекта „Гнездо“ представља успешан продукт промене њеног односа према документовању, тако да је могла са свима да подели разумевање како је текло истраживање у пројекту. Она је из панела неколико недеља црпела идеје за истраживање шта све може да буде гнездо и како да са децом и стручњацима из локалне заједнице направи гнездо у дворишту вртића.

Панел представља заједнички допринос и учешће васпитача, деце и родитеља, персонализованост у односу на децу из групе и њихове породице, процес истраживања и нове идеје и предлоге.

²¹ Rinaldi, 2006, стр. 68

Учините видљивим заједништво

У представљању процеса развијања теме/пројекта фокусирајте се да представите: заједничке продукте деце - тако поручујете да развијате заједништво; ситуације у којима деца сарађују са вршњацима у групи и у вртићу - тако показујете да подстичете и негујете сарадњу; заједничке продукте деце и родитеља - тако поручујете да је у програму важан

заједнички допринос; учешће различитих учесника из локалне заједнице - тако показујете да развијате заједницу учења.

Учини учење видљивим! Али како?

Васпитачи кажу да им документовање у складу са Основама програма „Године узлета“ омогућава да представе оно што раде са децом.

Али, шта представити на паноу или панелу тако да процес учења буде видљив?

Пробајте на пример са анализом постојећих паноа. Да ли оно што сте документовали на паноу помаже деци да успоставе везе у развоју идеја у истраживању; да деле искуства и причају или показују другима шта истражују, да ви као васпитач „ухватите“ процес и водите истраживање. Важно је да имате на уму да кроз документовање учините видљивим процес а то је више од издвојене активности детета.

Ухватите развијање идеје!

У пројекту „Срећноград“ деца покушавају да пројектују и направе град у соби, да би се у њему играли својим играчкама. Покушавајући да осмисле распоред улица, зграда, тргова, паркова, правили су пробне скице на основу оног што су видели у енциклопедијама, кратким видео снимцима, упознали су се са архитектама на великом градском градилишту, сваки додаток и корекција почетне скице је документована и процес сачуван у потпуност. Све је то било записано и чувано на паноима док се дешавало, тако да су се деца могла позивати на идеје које су имали, стратегије које су користили и знали су шта хоће даље. Транскрипти њихових разговора, њихове и интерпретације различитих учесника, које су предлагала деца и њихови цртежи били су део процеса и коришћени су стално током искуства као мотивација и подсецање као и њихов заједнички допринос у пројектовању и изградњи града.

Шта сад не ваља? Покажи заједнички допринос!

Припремили сте један радни пано са идејама деце и ви сте исписали крупна штампана слова „Припремамо се за пикник“ а онда сте на папиру ви исписали предлоге деце са крупним поднасловом: *Ово су одговори деце на моје питање „Како да се припремимо за пикник“*

Пробајте на пример: *Наслов паноа или панела увек би требало да буде „сажета теза“, што краћи и да изражава суштину. Покушајте да се кроз панел препознаје заједнички допринос, како сте пано припремили ви са децом. Понудите деци да пишу, они који знају!*

Једна васпитачица нам је недавно рекла како је први пут имала групу деце пред полазак у школу у којој нико није знао да пише! Потражите помоћ заједно са децом од њихових вршњака у вртићу који знају да пишу (то ће допринети да граде поверење једни у друге, да развијају пријатељства и да заједно уче једни од других!) или почните полако да тражите са децом по часописима слова која вам требају да бисте написали назив паноа и понудите најпре деци која хоће да пресликају таква слова. Не морате написати за један дан, у писању је најважније да деца увиде сврху - чему служи писање.

Хоћу да поделим! Али шта?

*У једном вртићу први покушај дељења документовања изгледао је овако: на малој табли од плуте високо постављеној на зиду улазног хола васпитачи су изрезали слова и ставили натпис: *Наша башта*. На паноу је постављено неколико малих фотографија собног биља и неколико цртежа на којима су деца нацртала цвеће. Заједно са васпитачима смо се запитали: *шта показујете и шта хоћете да комуницирате са родитељима, децом, колегама? Шта вам је важно у развијању реалног програма да истакнете кроз документовање?**

4. Повежите документовање са креирањем нових могућности

Планом отварате мноштво могућности

које ћете унети да проширите игру, другачији начин вашег укључивања у игру, укључивање друге деце итд. Повезивањем оног што се догодило и што сте документовали са креирањем могућности за нова искуства ви користите педагошку документацију на активан а не реактиван начин, на перспективан а не ретроспективан начин. Документовање тако постаје активан процес и кроз повезивање оног што сте документовали са новим могућностима које осмишљавате и планирате у програму. Вратимо се примеру фотографије: ако анализирате фотографију и осмишљавате нова искуства кроз планирање - план постаје извор мноштва могућности које стварате у развијању програма.

Планирање је истраживачки и стваралачки процес

Повезивање оног што се догодило са бесконачним могућностима које се отварају у планирању, ауторка Taguchi назива „креативном актуализацијом”²² и види је као кључну у развијању рефлексивне праксе. Развијање праксе документовања на нивоу „креативне актуализације” подразумева да користећи документовано отварате нове могућности. Планирање је истраживање, креирање нових могућности и догађаја и у зависности од тога на шта се фокусирате, ви ћете актуализовати неке од мноштва различитих могућности које су пред вама. То чини развијање програма у вашој групи јединственим и непоновљивим истраживачким процесом. То значи да планирање никако не може бити механичко, универзално, шаблонско, унапред у потпуности предвидиво, нити преузето од другог. Због сталног повезивања претходног и откривања мноштва могућности као „креативне актуализације” није могуће дугорочно планирање, него тек неколико корака унапред.

Планирање је процес који се сукцесивно надограђује на основу праћења онога што се дешавало а што је било изазвано претходним планирањем. Преумеравање и реорганизација онога што се догодило ка ономе што предстоји омогућава креативност и иновативност у развијању програма. За ту реорганизацију вам је потребно време и потребан вам је „при руци” подсетник о доживљеном искуству, који правите кроз документовање. Педагошка документација је тај „подсетник” за креативност у развијању програма! Документовани производи ће обогатити ваше размишљање о новим могућностима у програму. Документовани производи ће подстаћи и идеје деце у вашој групи шта све још може. Када документујете или разговарате о ономе што сте документовали, то је поновно проживљавање искуства и подразумева поновну акцију у развијању програма, за коју осмишљавање нових могућности представља увод.

Када документујете како бисте учинили видљивим развијање програма, документовање већ постаје активан процес. Међутим, може вам се учинити да ипак показујете само фрагменте искустава деце и одраслих у програму и да сте сувише оријентисани на ретроспективу оног што се већ догодило. Као што смо рекли на почетку, педагошка документација није само ретроспектива него је и креирање нових могућности.

Како повезујете документовано са планирањем нових могућности? Узмимо пример фотографије дечје игре коју сте снимили: она истовремено има временско ограничење као „рез” направљен у одређеном времену и истовремено нуди готово неограничене могућности које можете открити и осмислити на основу фотографије, на пример, нове материјале

Повезивање оног што се догодило са бесконачним могућностима које се отварају у планирању, ауторка Taguchi назива „креативном актуализацијом”²² и види је као кључну у развијању рефлексивне праксе. Развијање праксе документовања на нивоу „креативне актуализације” подразумева да користећи документовано отварате нове могућности.

Планирање је истраживање, креирање нових могућности и

²² Taguchi, 2010.

Документовање, па то може бити инспиративно!

До одређења документовања у складу са „Годинама узлета“ ретко смо сретали васпитача који не дели мишљење да је документовање заморно, беспотребно, измишљено да одузима време. Да ли документовање може бити подстицајно? „Само онима који више воле да пишу него да раде“, то би био најчешћи одговор васпитача.

Вежбајте „креативну актуализацију“:

Погледајте фотографију којом је документована једна ситуација игре. Немојте се зауставити размишљајући шта је све било у овој игри, поставите себи питање: *Шта би још могло? Шта бисте могли да додате од материјала? Како бисте се ви могли укључити? Други?*

Покажите деци са предлогом: *„Види ову игру, шта бисте овде још да додате?“*

Сад наставите на тај начин да гледате своје белешке, друге фотографије, дечје скице, конструкције....

5. Развијајте рефлексивну праксу кроз размене и преиспитивање са другима

Преиспитујте одлуке које доносите у програму

Њихове породице ви тада преиспитујете своја схватања и поступке. Ту врсту размишљања и преиспитивања можемо сматрати теоретисањем о сопственој пракси а васпитача који развија такав однос у пракси и према својој пракси рефлексивним практичарем.

Педагошка документација је истраживачки алат

Оно што сте документовали у настојању да учините развијање реалног програма видљивим може произвести нове могућности и нова значења, о којима смо говорили на почетку. Због тога педагошку документацију користите као алат за преиспитивање значења документованог са другима (децом, родитељима, колегама) да бисте чули како они виде ситуације које сте документовали и да бисте заједно истраживали нове могућности. Педагошка документација тиме служи и као истраживачки алат у развијању рефлексивне праксе, што се разликује од разумевања педагошке документације као дијагностичког алата у приступу када се користи за процењивање, на пример исхода учења или развојних постигнућа деце. „Ми нисмо дијагностичари, пре смо креатори учења са децом и нашим колегама. Ми смо укључени у колаборативни процес конструкције нових сазнања и о програму и о деци, а тако истражујемо истовремено и сопствене професионалне границе и могућности“²³

²³ Taguchi, 2010, стр. 65.

Педагошка документација доприноси развијању рефлексивне праксе тако што вам помаже да размишљате и радите на другачији начин! Када педагошку документације користите за истраживање значења и креирање нових могућности то подразумева да као рефлексивна питања не постављате само питања „шта радим и како документујем“ и „зашто баш на тај начин“ него и „какве све нове могућности за нова искуства могу да креирам“. Ви тако развијате нове начине размишљања и разумевања ваше праксе и креирањем нових могућности излазите из устаљених оквира оног што већ знате и радите, а то чини основ рефлексивне праксе.

Шта мислиш, имаш идеју?

Не осећате се сигурно у документовању и стално питате, да ли то тако треба? Да не радим нешто погрешно? Заједничко размишљање са колегама у вртићу о документованом може вам помоћи да изоштрите своје размишљање о искуствима деце у програму и о томе шта да учините да бисте искуство проширили.

Пробајте на пример тако што ћете почети од документованог у заједничким просторима: користите заједничко размишљање о томе шта сте истакли документованим у заједничким просторима а шта намерава да истакнете. Документација у заједничким просторима може бити добар катализатор за подстицање заједничког, колективног размишљања и анализа шта намеравамо да поручимо деци, родитељима.... што продубљује разумевање усклађивања реалног програма и Основа програма. Документујте заједно са колегама и преиспитујте са колегама сврху коју документовање има у развијању реалног програма. Делите педагошку документацију са колегама и настојте да чујете шта запажају и како тумаче документовано. Пратите како на основу документованог отворате нове могућности у развијању програма и настојте да их остварујете!

Нека од питања могу бити корисна у преиспитивању о томе шта желите да проучите документованим и чему то служи: Зашто смо ово документовали? Зашто на овај начин? Како то може бити још корисно у заједничком простору? Шта хоћемо да истакнемо? На основу оног што смо уочили из документованог, шта још можемо да понудимо у заједничким просторима у вртићу?

Дељење теорије међу децом и одраслима кроз документовање? Дајте ми пример!

У пројекту „Потпури“ васпитачица је користила различите траке да документује идеје и претпоставке деце које су деца потом проверавала, експериментисањем шта све може бити мешавина и како настаје. Бирала је и комбиновала исечке из новина, фотографије, дечје скице и белешке, стварајући себи и деци флексибилан сет алата за “скенирање” свих размишљања и истраживање мешавине. Васпитачица је користила документовано као основни материјал за разговор међу децом која су имала разне предлоге које све мешавине могу настати, хтела је да их „провоцира“ да смишљају нове могућности. И тако се теорија о томе шта може бити мешавина развијала... Свака скица је била „прозор“ у дечје идеје и иницијативу. Васпитачица је слала поруку деци да уважава и високо цени њихова размишљања и оно што раде, градећи партнерство и заједничко учешће у развијању програма. Истовремено осмишљавала је могућности за процес истраживања и педагошка документација јој је помогла да се усредсредди на искуство деце.

Мноштво је значења! Погледај Основе програма!

*„Документовано се може тумачити на више начина, може да има више значења, свако има право да разуме и тумачи на свој начин, различите идеје су добродошле....!“
Вероватно сте овакве или сличне тврдње више пута чули али ви се ипак питате, да ли то може и да ли је добро да остане потпуно отворено?*

Мноштво тумачења и различитих разумевања је добродошло, увек настојте да чујете децу, родитеље, колеге. Различита тумачења документованих ситуација увек сагледајте у односу на њихову усклађеност са Основама програма.

Поставите себи питање, како је то и по чему у складу са Основама и како другим учесницима у програму да помогнем да то разумеју? Тражење ослоња у Основама на основу којих развијате реални програм помоћи ће вам да се не удаљите од оријентације на којој су утемељене Основе и да се „не изгубите“ у отворености и мноштву значења које отварају различити учесници.

Литература

- Carr, M. & Lee, W. (2012). *Learning stories: constructing learner identities in early education*. London: SAGE.
- Dahlberg, G., Moss, P., Pence, A. (2007). *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care: Languages of Evaluation*. London and New York: Routledge.
- Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (Eds.) (2012). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation*. Greenwich, CT: Ablex.
- Gandini, L. (2002). The story and foundations of the Reggio Emilia approach. In V. Fu, A. Stremmel, & L. Hill (Eds.), *Teaching and learning collaborative exploration of the Reggio Emilia approach* (pp. 13–21). Columbus, OH: Merrill/Prentice-Hall.
- Haughey, S. & Hill, N. (2017). *Provocations: A Start-Up Guide Fairy Dust Teaching*.
- Krechevsky, M., Mardell, B., Rivard, M., Wilson, D. (2013). *Visible learners: promoting Reggio-inspired approaches in all schools*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Krnjaja, Ž. i Pavlović Breneselović, D. (2012). Педагошка документација: невидљива и видљива пракса. У Н. Вујисић Живковић (ур.), М. Митровић (ур.), К. Овесни (ур.). *Посебна питања квалитета у образовању*, (стр.117-131). Београд: ИПА Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Крњаја, Ж. и Павловић Бренеселовић, Д. (2014). Смернице за израду основа програма предшколског васпитања усмереног на односе. *Педагогија*, 69(3): 351-360.
- Крњаја, Ж. и Павловић Бренеселовић, Д. (2017). *Калеидоскоп - Пројектни приступ учењу*. Београд: ИПА.
- McMonagle, A. (2012). *The Professional Pedagogy Project - Supporting Every Child's Right to Early Education*. National Early Years Association Initiative (NEYAI). Donegal County Childcare Committee Ltd (DCCC).
- Ontario Ministry of Education (2016). *The Kindergarten program*. Toronto: Author.
- Ontario Ministry of Education (2016). *Growing success: The Kindergarten addendum*. Toronto: Author.
- Основе програма предшколског васпитања и образовања - Године узлета* (2018). „Просветни преглед/Службени гласник”, бр. 16/2018.
- Павловић Бренеселовић, Д. и Крњаја, Ж. (2014). Основе програма као димензија квалитета предшколског васпитања и образовања. *Педагогија*, 69 (2): 212-225.
- Павловић Бренеселовић, Д. (2015). *Истраживање са децом праксе дечјег вртића. Где станује квалитет. Књига 2*. Београд: ИПА.
- Правилник о врсти, називу, садржају и изгледу образаца евиденција и јавних исправа и начину њиховог вођења, попуњавања и издавања у предшколској установи* (2019). „Службени гласник”, бр.63/2019
- Rinaldi, C. (2006). *In dialogue with Reggio Emilia: Listening, researching and learning*. New York: Routledge.
- Slunjski, E. (2020). *Педагошка документација процеса учења ђеце и одраслих као алат развоја курикулума. Изван оквира 5*. Загреб: ЕЛЕМЕНТ.
- Taguchi, H. L. (2010). *Going Beyond the Theory and Practice Divide in Early Childhood Education - Introduction an intra-active pedagogy*. London and New York: Routledge.
- Vecchi, V. (2010). *Art and Creativity in Reggio Emilia: Exploring the Role and Potential of Ateliers in Early Childhood Education*. London and New York: Routledge.
- Walters, K. (2005). *Capture the moment: Using digital photography in early childhood setting*. Canberra: Early Childhood Australia Inc.

Прилози

Прилог 1: Прича о пројекту „ВОДИЧ КРОЗ ЗЕМУН“

Васпитач: Нада Каприш

Васпитно - образовна група у години пред полазак у школу/полудневни боравак

Дечји вртић „Земунски бисер“

ПУ „Др Сима Милошевић“ Земун

Пројекат „Водич кроз Земун“ развијан је са децом од 7. маја до 20. јуна 2018. Повод за пројекат настао је из заинтересованости деце за значење натписа на калваријским степеницама, док смо се играли у парку на Калварији. Нека деца су у овај парк одлазила раније а неким је био први пут. Посебну пажњу привукле су им дуге калваријске камене степенице на којима су исписана имена познатих Земунаца. Деца су се играла на степеницама, покушавали су да прочитају имена написана на степеницама и питали су ме ко су људи чија су имена исписана. Ја сам читала и помагала, причајући о томе шта су они значајно урадили за Земун. У разговору смо помињали разна места у Земуну и деца су почела узајамно једни другима да причају на која места у Земуну одлазе заједно са родитељима и где све воле да се играју.

То ме је подстакло да мало истражим литературу о Земуну и претражим идеје на Пинтересту које бисмо све материјале могли прикупљати. Одлучила сам да припремим провокацију за истраживање разних места у Земуну. Поставила сам на пано фотографију са Калварица, донела сам велику географску карту Србије и обележила где је Земун и изнад ње поставила сателитски снимак Земуна. На широку покретну полицу поставила сам велики папир као подлогу за макету нашег краја у Земуну и на средину папира сам залепила фотографију нашег вртића. Деци сам донела старе разгледнице и копирали разне фотографије земунских грађевина. Намера ми је била да са децом обиђемо сва места која препознају и за која кажу да их воле у Земуну, тако да их прво подстакнем да кренемо од њихових кућа или нашег вртића као ближег окружења у којем ћемо истраживати. Припремила сам велики папир да правимо заједничку мапу кретања у истраживању.

Док смо заједно разгледали фотографије деца су препознавала одређена места у Земуну. „Ја обожавам Земунски парк и ту се често играм” - рекла је Ива. „Мене воде на Гардош да гледам позоришне представе” - рекао је Павле. „Ја често идем на широку стазу, водићу и вас” - обећао је Јован. Док је разгледала фотографије старог Земуна, Мина је учила калдрму. „Можемо да сакупљамо каменчиће на широкој стази и обојимо их” - рекла је Мина. Започели смо са прављењем макете краја око нашег вртића. Одлазили смо у обилазак, застајали и фотографисали све што смо видели да би поставили сваки објекат на макети.

Деца су доносила у вртић фотографије својих зграда и истовремено смо правили мапу нашег краја од фотографија као пано „Овде ја живим”.

Све што смо видели у обиласцима у нашем крају додавали смо на макету и истовремено смо правили мапу на којој смо уцртавали како смо се кретали и где се налазе објекти које смо обишли у односу на наш вртић, као и зграде и куће деце у групи.

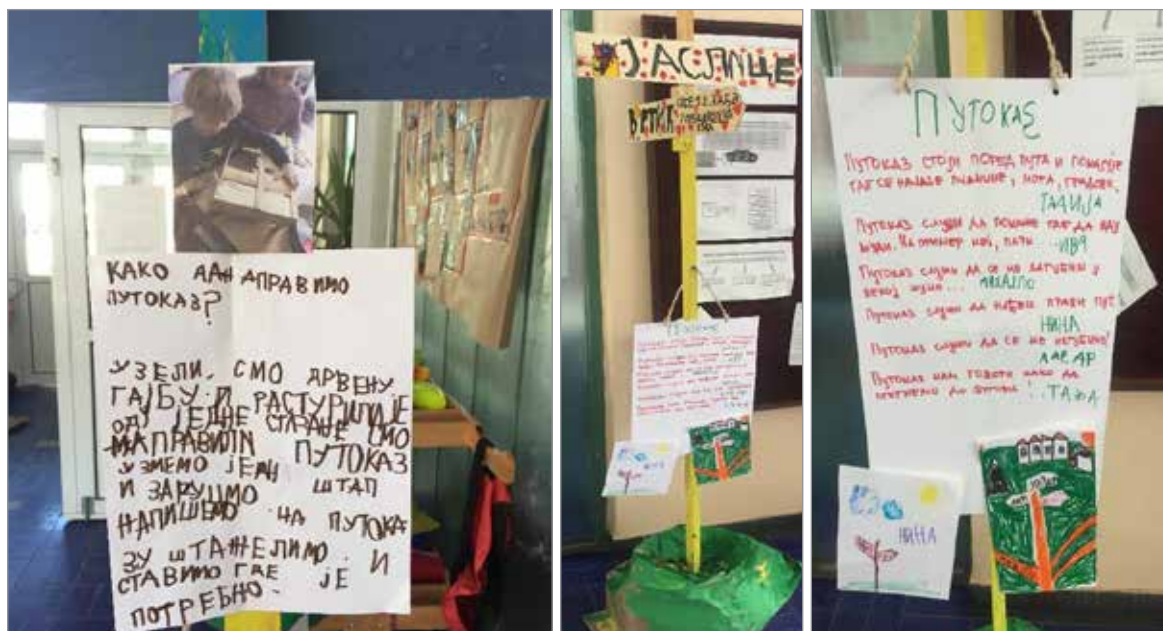
Направили смо кецељу са ЗЕМУН џеповима у које смо стављали подсетнике шта нам је потребно од материјала да завршимо макету и правимо свој град Земун у соби. Из подсетника смо преписивали потребне материјале на поруке за родитеље и стављали им на огласну таблу и тражили помоћ у материјалу и питали родитеље ко од њих има слободног времена да са нама пође у обилазак Земуна.

Свакодневно смо заједно правили план обиласка и листу шта нам је потребно да прикупимо. Отишли смо у градску библиотеку и позајмили за читање разне књиге о Земуну. Библиотекарка нам је показала све што је она до нашег доласка пронашла од фотографија и прича из живота Земунца.

Током обилазака стално смо причали о томе куда се крећемо, како ћемо запамтити пут којим се враћамо у вртић и увек би одредили путоказ који би нам показивао где смо. У вртићу смо се одлучили да направимо један такав путоказ за све који долазе у наш вртић. Јованов тата нам је донео дрвене гајбе и дашчице. На путоказ смо записали и наше препоруке где и за шта све може да нам буде користан путоказ.

Децу је највише занимала кула Гардош, читали смо приче о кули и затражили помоћ од родитеља да пођу са нама они који нађу времена, да бисмо се лакше кретали кроз град. Провели смо дан у обиласку куле Гардо, играли се испред куле и обишли Земунски кеј. Током обиласка смо правили скице куле и кеја као подсетнике за рад у вртићу.

У вртићу смо правили кулу на Гардошу од разних материјала и разговарали о томе како је остала стабилна након дуго времена. Тражили смо у нашим сликовницама и енциклопедијама у вртићу сличне куле и разговарали о њиховом изгледу, материјалу од којег су направљени, ко их је и где направио.

У градњи смо користили скице које смо направили код куле на Гардошу, лењире, лангет, метар за мерење висине и ширине, да би нам кула коју направимо била равна и стабилна.

У шетњи Земунским кејом уочили смо калдрму, деца су се сетили да су је видели на фотографијама старог Земуна. „Мени је тешка ова реч”, изговорила је Мина. На кеју смо скупљали каменчиће и у вртићу правили калдрму да додамо на макету.

Наставили смо са градњом од различитих материјала, стално смо допуњавала мапу кретања и направили смо панел на ком смо цртали, сликали и записивали симболе Земуна.

Деца су код куће причала како истражујемо Земун и све више су са родитељима одлазили у шетњу до одређених места у Земуну а онда смо о томе заједно разговарали у вртићу. Павле нам је причао како је шетао са мамом и сестром ноћу кроз град и описивао како није могао да види боје, све је било исто „мрачно”. Затим смо пробали да представимо наш град ноћу уз помоћ лампе и наше светлеће коцке.

Наредних дана направили смо план за одлазак на пикник на „широку стазу” на Дунав, и обилазак кајакшког клуба. Уживали смо у лепом времену, кајакаши су нам показали своје кајаке и весла, сазнали смо како можеш да постанеш члан кајакшког клуба.

По повратку у вртић писали смо родитељима да нам помогну да у нашем вртићу направимо мотив са Земунског кеја. Планирали смо како би кутак изгледао и где би био у вртићу да и другари из вртића и родитељи могу да се задрже, одморе и уживају. Ја сам донела велико платно и једну стару столицу, коју смо обојили, а Јованов тата нам је донео једно весло и рибарску мрежу. Заједно смо осликали платно и поставили кутак „Земунски кеј” у холу вртића. „Ту сад могу сви да се сликају и онда ћемо да израђујемо слике као оне што смо гледали”, била је Анина идеја. Онда смо додали шешире које смо имали и написали деци у вртићу и свим родитељима да могу да се одмарају и фотографишу у овом кутку.

Наш пано о истраживању места у Земуну се ширио, имали смо пуно детаља а мапа кретања је постајала све пунија. На паноу је свако могао да стави свој знак или нешто друго по избору на место које посебно воли или му је било пријатно и значајно.

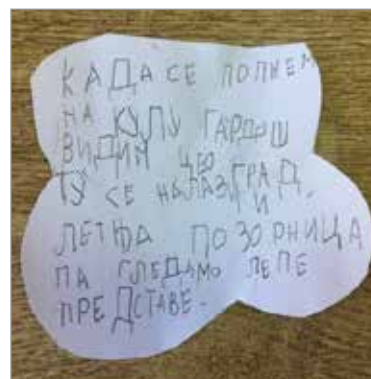
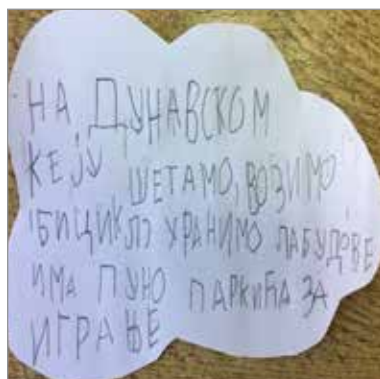
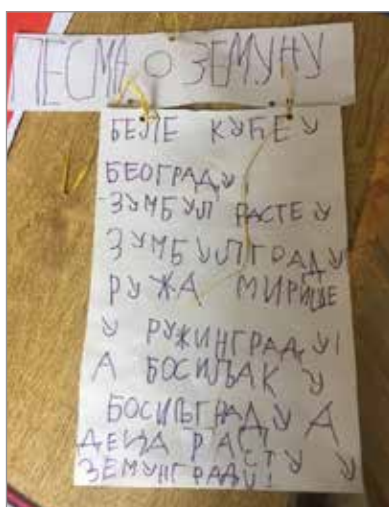
Мапу кретања смо поставили у кутку „Земунски кеј“ са намером да и другарима у вртићу покажемо где смо све били и да им препоручимо одлазак на та места у Земуну.

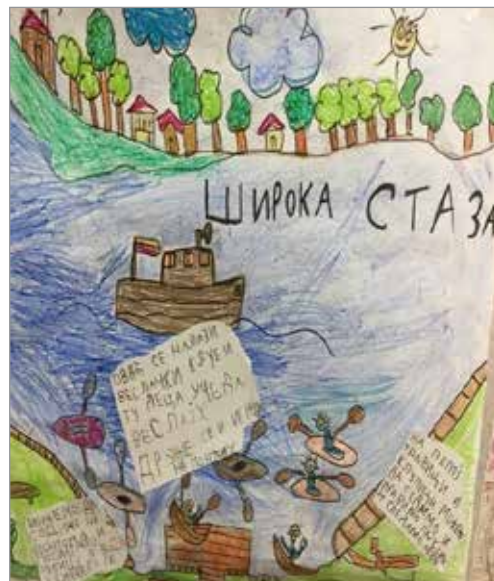
Друга деца и родитељи у вртићу су седели у кутку и разгледали куд смо све ишли, имали смо пуно заједничких паноа, макета, инсталација, који су их привлачили да прате шта смо истраживали. То ми је дало идеју да предложим деци да направимо један мали водич. Почели смо да разговарамо и планирамо како то да урадимо, рекла сам деци да би требало да одемо до Туристичког друштва Земуна и објаснила да је то место где постоје разни водичи, фотографије, слике, сувенири о Земуну. За почетак смо написали писмо Туристичком савезу.

У туристичком друштву смо, видели разне примере водича што нам је послужило да осмислимо свој. „Треба да изгледа као онај што нам је донео Јованов тата, као хармоника” рекао је Михајло. „А да можда личе на малу књигу и да може да стане у џеп”, рекла је Милица. „Па да их дајемо другој деци! Ја ћу да дајем деци водиче на кеју и у граду”, јавио се Михајло. Пробали смо да изгледа као књига а затим смо смислили да све нацртамо и напишемо да стане на један папир.

Пошто нам решење као књига није успело због превише детаља и пуно страна које смо исцртали и исписали, предложила сам деци да направимо постере па да их фотографишемо. Постере смо спремали наредних неколико дана, свако је изабрао да стави свој детаљ и знак или белешку на постер. Затим нам је наша предшколска установа помогла да се постери сместе на један папир и да се одштампа водич.

Када је наш водич био одштампан сви смо били задовољни и поносни на наш рад. Одлучили смо да се вратимо на Земунски кеј и да водич поделимо деци која шетају и да им препоручимо да иду на ова места на којима смо ми били и да их истраже. Остатак водича смо однели у Туристичко друштво Земуна са поруком да може послужити деци која дођу у Земун да знају где могу да се играју, одмарају и где нас можда могу срести.

Прилог 2: Матрица анализе приче о теми/пројекту

Категорије на основу којих можете преиспитивати како сте написали причу о теми/пројекту	Сугестије за промену
Наслов приче о пројекту на сликовит, метафоричан, инспиративан начин представља пројекат (може бити исказ детета; неки мото; главна идеја или питање смислено деци...)	
Прича о пројекту је написана као наратив (има увод, разраду, закључак, има ток приче као повезани развој ситуација које проистичу једна из друге) а не као извештај, опис и редослед појединачних активности	
Прича о пројекту садржи текст и фотографије активности и продуката деце и одраслих које употпуњују текст приче	
У уводном делу приче је описано како је дошло до покретања пројекта	
Описане су и кроз фотографије представљене промене у простору и унети материјали које су провокација за идеје и истраживање деце	
У причи је видљиво да су родитељи позвани да се укључе у пројекат, да се укључују у развијање пројекта тако да у томе виде смисао а не да решавају задатак дат од стране васпитача	
Представљене су ситуације у којима деца стваралачки прерађују своја искуства и на различите начине изражавају властите идеје, доживљаје, мишљења и сазнања	
Представљене су ситуације и активности деце кроз које се види да они проширују истраживање проблематике којом се баве у пројекту	
Приказане су ситуације заједничког учешћа деце и сарадња међу децом	
У представљеним ситуацијама се види да су оне „делатне“ за децу (у којима деца уче кроз властиту активност)	
Прича садржи коментаре и реакције деце везане за пројекат	
Представљене су ситуације укључености васпитача и заједничког учешћа васпитача са децом (не као неког који директно подучава)	
Из приче се види да су ситуације и активности смислено повезане, а не да је реч о појединачним, издвојеним и неповезаним активностима	
Прича показује уважавање идеја, предлога и иницијатива деце и породице у развијању пројекта	
У причи је представљено да су учесници из локалне заједнице укључени у пројекат са јасном идејом васпитача да допринесу у развијању теме/пројекта, а не само да представе оно чиме се баве	
Прича садржи опис и фотографије различитих места у локалној заједници која су места заједничког учења деце и одраслих у пројекту	
Представљене су ситуације у којима се уважава посебност и различитост детета (културна, социјална, лична...)	
У причи је представљен начин на који деца „славе“ своје учење у пројекту	
Прича садржи фотографије почетног и процесног паноа	
На крају приче васпитач кратко даје своје запажање о пројекту (тешкоће, посебно значајне ситуације и искуства за учеснике пројекта, испуњеност сопствених очекивања, као и поруке себи шта ће радити другачије у следећем пројекту)	

Прилог 3: Прича за учење „Помоћ пријатеља Филипа”

☐ игра ☐ животно практична ситуација ☐ рутина ☒ пројекат
дете: Лука датум: 18.05.2017.

радозналост	развија посебна умења или специфична знања истражује различите идентитете (бити "неко други") користи различите начине изражавања својих идеја поново представља исту идеју и искуство коришћењем других начина изражавања (цртеж, слика, покрет...) истражује нове ситуације иницира идеје којима се проширује истраживање истражује различите врсте писмености
сарадња	<u>развија блиска пријатељства</u> прихвата и уважава различитости ради заједно са вршњацима на задатку договара се и преговара са другима у активностима и игри конструктивно разрешава конфликт радује се свом доприносу и доприносу других <u>прихвата помоћ других, следи инструкције</u>
истрајност	<u>преузима ризик испробавањем нових ствари</u> <u>показује истрајност у решавању проблема</u> <u>(не одустаје лако)</u> конструктивно се односи према грешкама <u>показује посвећеност у одређеним активностима</u> прилагођава се и ужива у промени, у изненађењу или неизвесности тражи алтернативне начине у решавању проблема
одговорност	уме да брине о себи преузима личну одговорност у групи (преузима иницијативу, даје инструкције, тражи ангажовање других) показује бригу за друге уважава правила предлаже акције у којима се брине о окружењу препознаје праведност у одређеним ситуацијама и спремно је да се одупре неправди

Коментар детета

Филип ми је помагао да возим бицикл без помоћних точкова. Ја сам тражио да ми помогне. Било ми је тешко да возим сам, скретао сам, а Филип ме је држао да не паднем. Волим да ми неко помаже и волим ја да помажем неком. Било ми је добро, зато што је пријатељство добро - помаже кад нешто не знаш.

Подршка

Понудити детету да и даље уз помоћ пријатеља вози бицикл. Питати га с ким жели да вози, како и то му омогућити. Разговарати са Луком и понудити му да и он помаже другом детету у вожњи.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373.2(035)
37.091.267(035)

КРЊАЈА, Живка, 1963-

Приручник за документовање : педагошка документација и документовање у Основама програма ПВО „Године узлета” / Живка Крњаја, Драгана Павловић Бренеселовић. - Београд : Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2022 (Земун : Пекограф). - 75 стр. : илустр. ; 30 см. - (Серијал Линије лета)

"Приручник за документовање настао је на Институту за педагогију и андрагогију ... у оквиру пројекта 'Инклузивно предшколско васпитање и образовање' ..." --> стр. 7. - Тираж 10.600. - Стр. 3: Предговор / Бранко Ружић. - Прилози: стр. 66-75. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 65.

ISBN 978-86-7452-080-2

1. Павловић-Бренеселовић, Драгана, 1955- [аутор]
а) Предшколско васпитање -- Приручници

COBISS.SR-ID 57619209